

Engels po

DOMEINBESCHRIJVING TEN BEHOEVE VAN PEILINGSONDERZOEK

Engels po

Domeinbeschrijving ten
behoefte van peilingsonderzoek

Oktober 2023

Verantwoording

2023 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteur:

Machteld Moonen

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN

1.8110.870

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Werkwijze	5
Leeswijzer	5
 1. Beoogd curriculum	 7
1.1 Karakteristiek en kerndoelen	7
1.2 Varianten van Engels in het primair onderwijs	7
1.3 Beoogde actualisatie kerndoelen Engels po	8
1.3.1 De bouwstenen van curriculum.nu	8
1.3.2 Het Europees Referentiekader voor de Talen (ERK)	10
 2. Uitgevoerd curriculum	 13
2.1 Het beoogde curriculum geïnterpreteerd	13
2.1.1 Kennisbasis Engels op de pabo	13
2.1.2 Voorbeeldmatige uitwerkingen van doelen en leerlijnen van SLO14	
2.1.3 Voorbeeldmatige uitwerkingen van het ERK	16
2.1.4 De (herziene) landelijke standaard VVTO-Engels	16
2.1.5 Methodes	17
2.1.6 Toetsen	18
2.2 Het uitgevoerde curriculum in de praktijk	18
2.2.1 De varianten van Engels in de praktijk	19
2.2.2 Engels tijdens de corona-epidemie	21
2.2.3 Taalvaardigheid Engels van leerkrachten	21
2.2.4 Onderwijsleerproces	22
2.2.5 De bouwstenen van curriculum.nu	24
 3. Gerealiseerd curriculum	 26
3.1 Eerder peilingsonderzoek	26
3.1.1 Het vijfde peilingsonderzoek (2017-2018)	27
3.1.2 Het vierde peilingsonderzoek (2012)	29
3.1.3 Het derde peilingsonderzoek (2006)	30
3.1.4 Peilingsonderzoek: Trends in leerlingprestaties	31
3.2 Flankerend onderzoek tweetalig primair onderwijs	31
3.3 Overig onderzoek naar de effecten van eibo en vvto	33
 4. Advies te peilen vaardigheden in 2025-2026	 36
 Bronnen	 44

Bijlage 1: Overzicht van methodes en toetsen bij het potentieel uitgevoerde curriculum voor Engels	47
Bijlage 2: Overzicht experts veldraadpleging	49

1. Inleiding

Wat leren leerlingen op school? Om die vraag te beantwoorden, worden peilingsonderzoeken uitgevoerd. Sinds 2014 wordt onderzoek uitgevoerd onder de naam Peil.onderwijs, onder regie van de Inspectie van het Onderwijs (hierna: Inspectie). Peilingen zijn onderdeel van de stelsevaluatie door de Inspectie. Ze richten zich op het beoogde curriculum zoals dat wettelijk is vastgesteld en worden periodiek uitgevoerd waardoor vergelijking over de tijd mogelijk wordt. Zowel het onderwijsaanbod als de onderwijsresultaten worden gepeild. De resultaten geven een beeld van de kennis, vaardigheden en houding van Nederlandse leerlingen aan het einde van het primair onderwijs en de factoren die daarop van invloed zijn.

De onderzoeken van Peil.onderwijs worden uitgevoerd op basis van domeinbeschrijvingen. Een domeinbeschrijving beschrijft wat de wettelijke eisen zijn voor de inhoud van het specifieke domein en wat bekend is over de stand van zaken van het te peilen domein. SLO ontwikkelt de domeinbeschrijvingen in opdracht van het ministerie van OCW. Dat gebeurt in een interactief proces in samenspraak met Inspectie, leraren en domeinexperts. Het laatste peilingsonderzoek voor Engels is uitgevoerd in 2017-2018 (Inspectie van het Onderwijs, 2019). De domeinbeschrijving die in dit document gepresenteerd wordt, vormt de input voor het peilingsonderzoek Engels dat uitgevoerd wordt in 2025-2026. Dit peilingsonderzoek vindt alleen plaats in het basisonderwijs (dus niet in het sbo of so).

Werkwijze

De domeinbeschrijving is gebaseerd op de wettelijke kaders voor het vak Engels, op voorbeeldmatige uitwerkingen voor het vak en op resultaten van onderzoek: Hoe wordt het vak in de praktijk vormgegeven, wat zijn de leeropbrengsten in groep 8 en wat is de houding van leerlingen ten opzichte van het vak? Op basis van een analyse van deze bronnen zijn aanbevelingen voor te peilen inhouden geformuleerd. Deze domeinbeschrijving is in juni 2023 in een veldraadpleging voorgelegd aan een brede vertegenwoordiging van experts (zie bijlage 2). De feedback en aanbevelingen van experts zijn meegenomen in de domeinbeschrijving.

Leeswijzer

De domeinbeschrijving is opgezet volgens het BUG-model (Thijs & Van den Akker, 2009). Dit model maakt onderscheid tussen verschillende

verschijningsvormen van het curriculum op basis van intenties van het curriculum, implementatie en bereikte resultaten (zie figuur 1). In hoofdstuk 1 beschrijven we het beoogde curriculum zoals dat formeel is vastgelegd in wettelijke kaders en in kaders die dienen als input voor de beoogde actualisatie van de kerndoelen. In hoofdstuk 2 bespreken we het uitgevoerde curriculum. Eerst brengen we in kaart welke bronnen leerkrachten tot hun beschikking hebben om het beoogde curriculum te interpreteren. Vervolgens beschrijven we hoe leerkrachten het beoogde curriculum in de onderwijspraktijk vormgeven. In hoofdstuk 3 richten we ons op het geleerde curriculum. We brengen in kaart wat leerlingen leren op het gebied van Engels en wat hun houding is ten opzichte van het vak. Met andere woorden, welke opbrengsten zijn gerealiseerd? In lijn met recente domeinbeschrijvingen van SLO (bijvoorbeeld Pulles & Prenger, 2021) gebruiken we de term 'gerealiseerd curriculum' om te verwijzen naar de ervaringen en leerresultaten van leerlingen.

Op basis van deze BUG-analyse doen we in hoofdstuk 4 een aantal adviezen met betrekking tot de te peilen inhouden voor het peilingsonderzoek 2025-2026.

BEOOGD	Beoogd curriculum: Het curriculum dat beleidsmakers wensen of voor ogen hebben.
UITGEVOERD	Uitgevoerd curriculum: Het curriculum zoals het door leraren wordt geïnterpreteerd (hoe vertalen zij het beoogde curriculum) en daadwerkelijk in actie (in de onderwijspraktijk) wordt gebracht.
GELEERD	Geleerd curriculum: Het curriculum zoals het door leerlingen of studenten wordt ervaren en wat zij ervan leren.

Figuur 1: BUG-model

1. Beoogd curriculum

In dit hoofdstuk beschrijven we het wettelijke kader voor het actuele beoogde curriculum, namelijk de kerndoelen Engels voor het primair onderwijs (OCW, 2006). Ook beschrijven we de kaders voor de beoogde actualisatie van de kerndoelen Engels, te weten de bouwstenen van curriculum.nu (Ontwikkelteam Engels/MVT, 2019) en de adviezen omtrent de formalisering van het Europees Referentiekader voor de Talen (ERK) (Fasoglio, Moonen, & Tammenga, 2022).

1.1 Karakteristiek en kerndoelen

In 1986 is Engels ingevoerd als verplicht vak in het po. Startmoment en het aantal uren Engels zijn niet wettelijk vastgelegd. De karakteristiek bij de kerndoelen Engels (OCW, 2006) beschrijft de kenmerken van het vak en de manier waarop Engels bijdraagt aan het gehele curriculum. De karakteristiek benadrukt het belang van het leren van Engels met het oog op het gebruik van die taal in internationale communicatie. De leerlingen maken een start met het leren communiceren in het Engels. De nadruk ligt op communicatieve vaardigheden: luisteren, (durven) spreken en gesprekken voeren, lezen, en in mindere mate schrijven. Ook is er aandacht voor het 'leren leren' van een taal. De onderwerpen waarover de leerlingen communiceren passen bij hun belevingswereld. Er zijn vier kerndoelen voor Engels:

- 13. De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.*
- 14. De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uit te drukken in die taal*
- 15. De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.*
- 16. De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.*

1.2 Varianten van Engels in het primair onderwijs

Er zijn vier mogelijke varianten voor Engels. Voor alle varianten gelden de kerndoelen:

- 1. Eibo: scholen die Engels geven in groep 7 en 8 worden Eibo-scholen genoemd, een afkorting van Engels in het Basisonderwijs.
- 2. Vervroegd Eibo: een deel van de scholen kiest ervoor om Engels aan te bieden vanaf groep 5 of 6. Deze variant noemen we vervroegd Eibo.

3. Vvto: sinds 2015 hebben basisscholen wettelijk de mogelijkheid om 15% van hun onderwijstijd aan te bieden in het Engels. Dit maakt het mogelijk om vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto) te geven. Vvto-scholen bieden Engels aan vanaf groep 1.
4. Tpo: in de periode 2014-2023 vond de pilot tweetalig primair onderwijs (tpo) plaats. De deelnemende scholen geven 30%-50% van de onderwijstijd in het Engels en starten vanaf groep 1. Naar aanleiding van de pilot heeft het Ministerie van OCW besloten om tweetalig primair onderwijs wettelijk mogelijk te maken.

De kerndoelen Engels gelden ook voor het speciaal onderwijs, uitgezonderd voor de leerlingen die zeer moeilijk lerend en/of meervoudig beperkt zijn (OCW, 2010).

1.3 Beoogde actualisatie kerndoelen Engels po

1.3.1 De bouwstenen van curriculum.nu

Voor de peiling richten we ons op het huidige wettelijke kader, de kerndoelen uit 2006. In 2019 zijn voorstellen opgeleverd om richting te geven aan de actualisatie van de kerndoelen Engels (Curriculum.nu Ontwikkelteam Engels, 2019). De toekomstige kerndoelenteams zullen deze voorstellen gebruiken bij het ontwikkelen van nieuwe kerndoelen Engels. De voorstellen van curriculum.nu hebben als doel om leerlingen taal- en cultuurbewust te (leren) communiceren in het Engels. Ze bestaan uit vijf bouwstenen:

1. effectieve grensoverstijgende communicatie
2. creatieve vormen van taal
3. interculturele communicatieve competentie
4. taalbewustzijn
5. meertaligheid

Hieronder beschrijven we op hoofdlijnen hoe de voorstellen van curriculum.nu aansluiten bij de kerndoelen uit 2006 en welke onderdelen nieuwe aanvullingen zijn. Een aantal elementen uit de bouwstenen zie je al terug in de huidige onderwijspraktijk. In de analyse van het uitgevoerde curriculum (paragraaf 2.2.5) beschrijven we wat er op dit gebied gebeurt in de huidige onderwijspraktijk.

Bouwsteen	Plaats in huidige en nieuwe kerndoelen
Bouwsteen 1: effectieve grensoverstijgende communicatie	Deze bouwsteen sluit aan bij het ontwikkelen van de taalvaardigheden:

Leerlingen leren op speelse wijze te communiceren in het Engels, simpel taalgebruik te begrijpen en zelf af te stemmen op concrete doelen en publiek in vertrouwde situaties.	luisteren en lezen (kerndoel 13) en gesprekken voeren en spreken (kerndoel 14) en schrijven (kerndoelen 15 en 16). De taalvaardigheden zullen ook in de nieuwe kerndoelen een plek krijgen. Daarnaast komt er in de nieuwe kerndoelen een sterkere nadruk op (online) communicatie en interactie. Ook komt er meer aandacht voor afstemming op context, doel en publiek in de communicatie.
Bouwsteen 2: creatieve vormen van taal Leerlingen leren zich creatief en persoonlijk te uiten in het Engels en eventueel een andere taal, ze verkennen andere contexten in creatieve teksten en verplaatsen zich in de personages. Dat stimuleert lees- en luisterplezier.	Deze bouwsteen sluit aan bij het ontwikkelen van de taalvaardigheden: luisteren en lezen (kerndoel 13) en gesprekken voeren en spreken (kerndoel 14) en schrijven (kerndoelen 15 en 16). Deze onderdelen zullen ook in de nieuwe kerndoelen een plek krijgen. Daarnaast komt er in de nieuwe kerndoelen meer aandacht voor het lezen van en luisteren naar creatieve teksten, het verkennen van andere culturele contexten in creatieve teksten en het ontwikkelen van lees- en luisterplezier. Ook leren leerlingen zich creatief en persoonlijk te uiten in het Engels.
Bouwsteen 3: interculturele communicatieve competentie Leerlingen leren overeenkomsten en verschillen herkennen tussen de eigen cultuur en die van anderen en reflecteren daarop. Ze leren er gepast mee om te gaan in vertrouwde situaties en contexten.	Deze bouwsteen sluit aan bij het ontwikkelen van de taalvaardigheden: luisteren en lezen (kerndoel 13) en gesprekken voeren en spreken (kerndoel 14). Deze onderdelen zullen ook in de nieuwe kerndoelen een plek krijgen. Daarnaast komt er in de nieuwe kerndoelen meer aandacht voor het herkennen en benoemen van overeenkomsten en verschillen tussen de eigen cultuur en die van de ander. Ook leren leerlingen gepast omgaan met

	verschillende culturen in vertrouwde situaties en contexten.
Bouwsteen 4: taalbewustzijn Leerlingen ontdekken hoe talen werken door regels en conventies te herkennen, vergelijken, bespreken, erop te reflecteren. Ze experimenteren ermee en denken na over hoe ze talen effectief kunnen leren.	Deze bouwsteen sluit aan bij de aandacht voor kenniselementen die horen bij het leren van Engels, bijvoorbeeld woordenschat, spelling en uitspraak, zoals genoemd in kerndoel 14, 15 en 16. Ook sluit het aan bij het leren van een vreemde taal, zoals het ontwikkelen van een attitude waarin je je durft uit te drukken in een taal of het leren opzoeken van woordbetekenissen. Deze onderdelen zullen ook in de nieuwe kerndoelen een plek krijgen. Daarnaast komt er in de nieuwe kerndoelen meer aandacht voor het ontdekken hoe talen werken, het experimenteren met taal en het leren van talen.
Bouwsteen 5: meertaligheid Leerlingen krijgen zicht op de talen in hun omgeving en in Nederland, reflecteren op welke talen zij gebruiken en in welke situaties, en staan open voor de talen en hun sprekers in hun omgeving.	Deze bouwsteen sluit aan bij het ontwikkelen van taalvaardigheid Engels (kerndoelen 13, 14, 15 en 16). Daarnaast komt er in de nieuwe kerndoelen een sterkere nadruk op het reflecteren op de eigen meertaligheid en die van de ander.

De voorstellen van curriculum.nu zullen door het kerndoelenteam gebruikt worden om nieuwe kerndoelen voor Engels te ontwikkelen.

1.3.2 Het Europees Referentiekader voor de Talen (ERK)

De huidige kerndoelen voor Engels zijn globaal geformuleerd en bieden geen indicatie van beheersingsniveaus. Kerndoel 13 gaat bijvoorbeeld over luistervaardigheid en leesvaardigheid, maar koppelt hier geen beheersingsniveau aan. Met andere woorden, het is niet duidelijk wat leerlingen precies moeten kunnen lezen of beluisteren. Het ERK (Council of Europe, 2020) is een internationaal gehanteerd raamwerk dat kan worden gebruikt om beheersingsniveaus van leerlingen inzichtelijk te maken. Het ERK beschrijft wat je kunt doen in een vreemde taal en hoe goed je dat kunt, per niveau en per

taalvaardigheid. Er zijn verschillende niveaus. Pre-A1 is voor als je net begint met het leren van een taal. C2 is het hoogste niveau.

Figuur 2: ERK-niveaus (bron: www.erk.nl)

Het ERK gaat uit van vier vormen van communicatie:

- receptief (lezen en luisteren)
- productief (spreken en schrijven)
- interactie (gesprekken voeren en schriftelijke communicatie, ook digitaal)
- mediation (alles wat je doet om de communicatie te bevorderen)

Voor elke vorm van communicatie formuleert het ERK taalactiviteiten en taalstrategieën. Taalactiviteiten hebben betrekking op wat je doet, bijvoorbeeld iets bestellen, een artikel lezen. Taalstrategieën hebben betrekking op hulpmiddelen bij je communicatieve taalactiviteiten, bijvoorbeeld de betekenis van een woord afleiden uit de context. Naast het *wat* beschrijft het ERK ook hoe goed het taalgebruik is: de kwaliteit van je taalbeheersing, bijvoorbeeld grammaticale nauwkeurigheid, woordenschat of spelling. Dit zijn de communicatieve taalcompetenties. Daarnaast heeft het ERK schalen voor meertalige en pluriculturele competentie.

Om te beschrijven wat je bij een type taalactiviteit, strategie of taalcompetentie kunt op verschillende beheersingsniveaus, gebruikt het ERK schalen. Een schaal is een reeks can do-beschrijvingen die gekoppeld zijn aan een niveau (pre-A1 t/m C2). Denk bijvoorbeeld aan schalen voor 'correspondentie lezen' of 'samenvatten' (<https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/erk/leraar-vo/erk-opgebouwd-0/>). Een voorbeeld van een can do-beschrijving op niveau A1 voor 'correspondentie lezen' is: "Kan korte, eenvoudige berichten op ansichtkaarten begrijpen." (<https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/erk/gedeeld/alle-can-do-beschrijvingen/>)

SLO heeft een verkenning uitgevoerd naar de optimale vorm van formalisatie van het ERK in de nieuw te ontwikkelen kerndoelen en examenprogramma's (Fasoglio, Moonen & Tammenga, 2022). Het advies luidt om de kerndoelen met een beheersingscomponent te baseren op het ERK en het beoogde ERK-niveau ook expliciet te vermelden:

1. "Vermeld expliciete ERK-niveaus per taal en taalvaardigheid per sector, schoolsoort en leerweg in kerndoelen en eindtermen en stem de omschrijving van kerndoelen en eindtermen af op het betreffende ERK-niveau.
2. Beschrijf in de kerndoelen voor elke taal en taalvaardigheid, naast aanbods- en ervaringsdoelen, beheersingsdoelen gebaseerd op het ERK die uitdagend en haalbaar zijn binnen de beschikbare ontwerpruimte; dit geldt voor zowel de kerndoelen Engels aan het eind van het po als de kerndoelen voor de afzonderlijke talen in de verschillende schoolsoorten aan het eind van de onderbouw vo. Doe dit op een consistente wijze, die een evenredige aandacht voor de afzonderlijke taalvaardigheden in het landelijke en schoolcurriculum bevordert (Fasoglio, Moonen & Tammenga, 2022, p. 5-6)."

Het ministerie van OCW heeft de aanbevelingen van SLO overgenomen. Dit betekent dat het ERK een rol gaat spelen bij het formuleren van nieuwe kerndoelen.

2. Uitgevoerd curriculum

In dit hoofdstuk bespreken we het uitgevoerde curriculum. Het BUG-model maakt onderscheid tussen enerzijds de interpretatie van het beoogde curriculum en anderzijds het uitgevoerde curriculum zoals dat daadwerkelijk in de onderwijspraktijk wordt uitgevoerd. In deel 2.1 Het beoogde curriculum geïnterpreteerd, brengen we in kaart welke bronnen leerkrachten tot hun beschikking hebben om het beoogde curriculum te interpreteren met het oog op de praktijk. We bespreken de volgende bronnen:

- de kennisbasis Engels op de pabo
- de voorbeeldmatige uitwerkingen van leerlijnen en doelen van SLO
- de website www.erk.nl en Taalprofielen (2015)
- de (herziene) landelijke standaard VVTO en de keurmerken onder regie van Nuffic
- methodes
- toetsen

2.1 Het beoogde curriculum geïnterpreteerd

2.1.1 Kennisbasis Engels op de pabo

De kennisbasis Engels (10 voor de leraar, z.d.) beschrijft welke kennis minimaal van een startbekwame leerkracht wordt verwacht. Pabo's hebben de ruimte voor eigen specifieke invullingen van de kennisbasis, bijvoorbeeld op basis van (levensbeschouwelijke) achtergronden of onderwijskundige visie. De kennisbasis Engels bestaat uit drie domeinen:

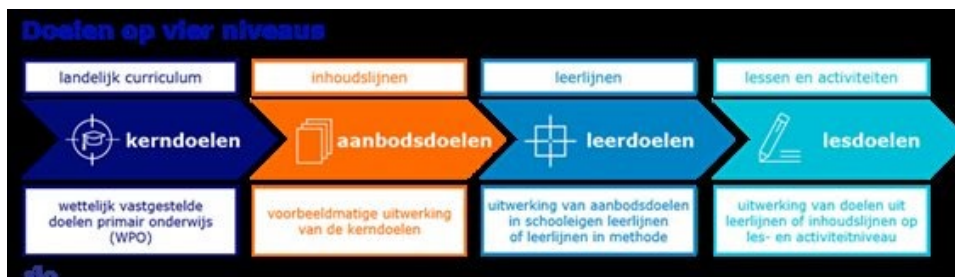
1. Belang van het vak: Dit domein betreft kennis over de rol van Engels in de Nederlandse samenleving en in internationale communicatie, waaronder Engels als lingua franca. Er is sprake van Engels als lingua franca wanneer taalgebruikers met verschillende thuistalen en taalachtergronden Engels als voertaal in de communicatie gebruiken (Seidlhofer, 2011). Tevens worden de verschillende varianten van Engels in het po benoemd (Eibo, Engels in groep 7 en 8; vervroegd Eibo, Engels vanaf groep 5 of 6; vvto, Engels vanaf groep 1, tot 15% van de onderwijstijd in het Engels; tpo, Engels vanaf groep 1, 30-50 % van de onderwijstijd in het Engels).
2. Structuur van het vak: Dit domein richt zich op de didactiek. Er worden verschillende communicatieve benaderingen genoemd en er is aandacht voor de schijf van vijf (Westhoff, 2008) en het vierfasenmodel (Bodde-

Alderlieste & Schokkenbroek, 2011). Het belang van Engels als voertaal in de klas wordt benadrukt, evenals het ondersteunen van leerlingen bij het spreken en het ontwikkelen van spreekdurf. De taalvaardigheid Engels van de leerkracht wordt gekoppeld aan het ERK: "De leraar beheerst het Engels op ten minste Europees Referentiekaderniveau B2 voor mondelinge taalvaardigheid, luistervaardigheid en woordenschat in relatie tot de specifieke context van het onderwijs (Classroom English). De leraar is in staat om dit niveau bij te houden (p. 33)."

3. De leerlingen en het vak: Dit domein benadrukt het belang van aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen, bijvoorbeeld door rijk taalaanbod Engels aan te bieden en dit goed af te stemmen op het beheersingsniveau van de leerlingen. En door leerlingen bijvoorbeeld te ondersteunen bij het ontwikkelen van spreekdurf. De nadruk in het curriculum Engels ligt op luisteren en spreken. Vanaf de middenbouw komt daar ook aandacht voor lezen bij en, in mindere mate, schrijven.

2.1.2 Voorbeeldmatige uitwerkingen van doelen en leerlijnen van SLO

Het wettelijke kader, de vier kerndoelen voor Engels, kun je op verschillende manieren uitwerken in leerlijnen. Een leerlijn is een beredeneerde opbouw van tussendoelen en inhouden naar een einddoel. We bespreken in deze paragraaf de voorbeeldmatige uitwerkingen van leerlijnen en doelen ontwikkeld door SLO. In figuur 3 wordt toegelicht hoe de verschillende soorten doelen zich tot elkaar verhouden.

Figuur 3: doelen op vier niveaus

TULE

Op de website <https://www.slo.nl/thema/meer/tule/engels/> staan voorbeeldmatige uitwerkingen van de huidige kerndoelen. Per kerndoel en per voorbeeldmatig startmomenten zijn er voorbeelden van tussendoelen, uitgangspunten, materialen en activiteiten voor leerkrachten en leerlingen opgenomen. Scholen kunnen deze voorbeelden gebruiken om hun eigen onderwijs vorm te geven.

Inhoudslijnen en aanbodsdoelen Engels

SLO heeft inhoudslijnen met aanbodsdoelen ontwikkeld voor de vier varianten van Engels: <https://www.slo.nl/sectoren/po/inhoudslijnen-po/inhoudslijnen-engels/> Waar de uitwerkingen van TULE meer gebaseerd zijn op de kerndoelen en de voorbeeldmatige startmomenten zijn de inhoudslijnen ingedeeld in vaardigheden en fase. Hiermee kunnen scholen leerdoelen formuleren in schooleigen leerlijnen of beredeneerd gebruik maken van leerlijnen in een methode. In de inhoudslijnen worden de volgende vaardigheden uitgewerkt: luistervaardigheid, spreekvaardigheid, gespreksvaardigheid (mondelinge interactie), leesvaardigheid, schrijfvaardigheid en schriftelijke interactie. De inhoudslijnen zijn ingedeeld in fasen. In elke inhoudslijn zijn er aanbodsdoelen voor fase 1, fase 2 en fase 3. Daarmee wordt de basisonderwijsperiode ingedeeld in drie fasen en niet zoals in Tule in vier (groep 1/2, 3/4, 5/6, 7/8). Globaal zijn de fasen te vergelijken met de aanduidingen onderbouw, middenbouw en bovenbouw.

Leerplan in beeld

De website Leerplan in Beeld <https://leerplaninbeeld.slo.nl/> geeft een overzicht van de kerndoelen Engels met een aantal voorbeeldmatige uitwerkingen. Wat betekent het bijvoorbeeld als een leerling informatie kan verwerven uit eenvoudige geschreven teksten? Deze website biedt ook de mogelijkheid om de kerndoelen Engels voor po en voor de verschillende sectoren in het vo naast elkaar te leggen, waarmee de doorlopende leerlijn naar het voortgezet onderwijs inzichtelijk wordt.

Conceptleerplankader Engels primair onderwijs

In de domeinbeschrijving Engels (Rose, 2016) wordt een conceptleerplankader 'Engels primair onderwijs' gepresenteerd. Het doel van dit conceptleerplankader is het bieden van concrete kaders, inspirerende voorbeelden en indicaties van mogelijke streefniveaus. De volgende vaardigheden zijn uitgewerkt: luisteren en begrijpen, spreken en gesprekken voeren, lezen en begrijpen, en schrijven. Het conceptleerplankader is uitgewerkt voor vervroegd eibo (start groep 5-6) en voor vvto (start groep 1). Ook zijn er ERK-streefniveaus geformuleerd, met de kanttekening dat nader onderzoek en meer praktijkervaring nodig zijn om realistische en haalbare streefniveaus te formuleren. Voor vvto gaat het om ERK-niveaus variërend van A1 (schrijfvaardigheid) tot B1 (luistervaardigheid). Voor vervroegd eibo gaat het om niveaus tussen A1 (schrijfvaardigheid) en A2 (luistervaardigheid).

2.1.3 Voorbeeldmatige uitwerkingen van het ERK

De website www.erk.nl

Op www.erk.nl geeft SLO voorbeeldmatige uitwerkingen van manieren waarop je het ERK kunt toepassen in de lespraktijk van het basisonderwijs. Op de profielpagina voor leerkrachten vind je de algemene can-do-beschrijvingen voor de vaardigheden luisteren, gesprekken voeren, lezen en taalbereik op ERK-niveaus pre-A1, A1, A2, A2+ en B1. Bijvoorbeeld gesprekken voeren op pre-A1: "Kan vragen stellen en beantwoorden over zichzelf en dagelijkse routines, met behulp van korte standaarduitdrukkingen en gebruikmakend van gebaren om de informatie-uitwisseling te versterken." De ERK-niveaus pre-A1, A1, A2, A2+ en B1 zijn relevant voor het primair onderwijs (Peil.Engels, 2018). Ook zijn er voorbeeldmatige uitwerkingen van activiteiten voor Engels op het gebied van luisteren, gesprekken voeren, lezen en taalbereik op niveaus pre-A1 en A1.

Taalprofielen

Taalprofielen (Fasoglio, De Jong, Trimbos, Tuin & Beeker, 2015) geeft voorbeeldmatige uitwerkingen van het ERK, gericht op het Nederlandse onderwijs. De publicatie is voor leraren, lerarenopleiders en ontwikkelaars van lesmateriaal en toetsen. Er worden per ERK-niveau en per vaardigheid voorbeelden gegeven van wat een leerling zou kunnen doen. De voorbeelden zijn in een zodanige volgorde geplaatst dat ze per vaardigheid de ontwikkeling laten zien van een zeer elementaire tot een vergevorderde taalvaardigheid. In 2020 verscheen de nieuwste versie van het ERK (Council of Europe, 2020). SLO is bezig met het actualiseren van Taalprofielen (2015) op basis van deze nieuwe versie.

2.1.4 De (herziene) landelijke standaard VVTO-Engels

De (herziene) landelijke standaard VVTO-Engels (Nuffic, z.d.) is een kwaliteitskader voor vvto. De standaard bestaat uit vier onderdelen: 1) opbrengsten en resultaten, 2) onderwijsleerproces, 3) kwaliteitszorg, 4) randvoorwaarden. Nieuw in de herziene standaard is extra aandacht voor meertaligheid en wereldburgerschap. Dit is bijvoorbeeld te zien in onderdeel 1 'opbrengsten en resultaten', waarin naast taalvaardigheid ook elementen van interculturele competentie, taalleerbewustzijn en wereldburgerschap zijn opgenomen. Voor onderdeel 2 'onderwijsleerproces' worden kwantitatieve en kwalitatieve eisen gesteld, zoals minimaal 60 minuten per week Engels in een leerlijn van groep 1 tot en met groep 8. Ook worden er eisen gesteld aan de taalvaardigheid van de leerkracht en het gebruik van Engels als doeltaal. Onderdeel 3 'kwaliteitszorg' heeft betrekking op bijvoorbeeld de aanwezigheid van een beleidsplan rond Engels en de rapportage van de vorderingen van de leerlingen. Onderdeel 4 'randvoorwaarden' gaat over nascholing voor de leerkrachten en de beschikbaarheid van educatief materiaal voor de leerlingen.

In de herziene standaard VVTO-Engels zijn tevens ERK-streefniveaus opgenomen voor de vaardigheden luisteren en begrijpen, interactie, lezen en begrijpen en schrijven. De ERK-niveaus variëren van A1 tot B1, rekening houdend met verschillende taalvaardigheden en de behoeftes van scholen om maatwerk en differentiatie te bieden.

Vvto is geen wettelijk beschermde term. Alle scholen die Engels geven vanaf groep 1 of bezig zijn met het invoeren van vvto kunnen zich vvto-scholen noemen. In de praktijk leidt dit tot grote verschillen tussen vvto-scholen onderling (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Om de kwaliteit van vvto te borgen, zijn er keurmerken ingevoerd. De landelijke standaard VVTO-Engels (Nuffic) vormt het kader en er zijn drie door Nuffic geaccrediteerde instanties die keurmerken aanbieden: EarlyBird, TalenT en Cedin. Vvto-scholen kunnen vrijwillig kiezen voor een certificering in de vorm van een keurmerk. De certificeringstrajecten nemen een aantal jaren in beslag en bestaan onder andere uit (her)visitaties en klassenbezoeken. Als houder van de (herziene) landelijke standaard VVTO Engels benoemt Nuffic per 2023 alleen scholen die een vvto-keurmerk hebben behaald als vvto-school. De scholen zonder een keurmerk worden omschreven als 'scholen die Engels vanaf groep 1 aanbieden'.

2.1.5 Methodes

Er zijn verschillende nationale en internationale methodes voor Engels op de markt. In bijlage 1 is een lijst met een selectie van veelgebruikte methodes opgenomen. In deze paragraaf bespreken we op hoofdlijnen een aantal ontwikkelingen op het gebied van lesmethodes voor Engels. Dit overzicht is gebaseerd op gesprekken met leerkrachten, pabo-docenten, uitgeverijen en methodeanalyses van SLO.

- ERK: vrijwel alle (nationale en internationale) methodes Engels die in het Nederlandse onderwijs gebruikt worden, zijn gekoppeld aan het ERK. Het gaat vrijwel altijd om ERK-niveaus A1 en A2.
- Flexibel voor verschillende varianten: de meeste in Nederland ontwikkelde methodes zijn zo ontwikkeld dat ze gebruikt kunnen worden voor verschillende startmomenten, dus vanaf groep 1 (vvto), vanaf groep 5-6 (vervroegd eibo) en vanaf groep 7 (eibo).
- Doorlopende leerlijn po-vo: methoden besteden aandacht aan de doorlopende leerlijn po-vo. Een aantal uitgeverijen heeft een po-variant van een methode die ook in het voorgezet onderwijs wordt gebruikt.
- De bouwstenen van curriculum.nu: de focus van methodes ligt op de communicatieve vaardigheden, in lijn met de voorstellen van bouwsteen 1 'Effectieve grensoverstijgende communicatie'. Er is in beperktere mate aandacht voor bouwsteen 2 'Creatieve vormen van taal'. Het gaat dan

meestal om activiteiten zoals het luisteren naar en zingen van Engelstalige liedjes. Ook worden leerlingen soms uitgedaagd om zelf creatieve teksten te produceren, zoals een poster of een korte scène uit een film. Er is slechts zeer beperkt aandacht voor bouwsteen 3 'Taalbewustzijn', bouwsteen 4 'Interculturele communicatieve competentie' en bouwsteen 5 'Meertaligheid'.

2.1.6 Toetsen

Engels is geen verplicht onderdeel van de eindtoets of (per 2023-2024) de doorstroomtoets. Scholen hebben verschillende bronnen tot hun beschikking om de taalvaardigheid van hun leerlingen in kaart te brengen.

- Methodegebonden toetsen: De meeste methodes bieden een vorm van methodegebonden toetsen aan. De toetsstof varieert van kennistoetsen waarin woorden, korte zinnen of grammatica worden getoetst. Ook bieden methodes toetsen aan die gericht zijn op vaardigheden zoals lezen of luisteren.
- Cito LVS Engels: Het LVS Engels van Cito biedt scholen de mogelijkheid om de leesvaardigheid en woordenschat Engels van leerlingen in groep 7 en 8 in beeld te brengen. Voor leesvaardigheid wordt uitgegaan van de ERK-niveaus A1, A2 en B1.
- Internationale niet-methodegebonden toetsen: Het gaat hierbij om internationaal gebruikte toetsen, zoals Anglia, Cambridge en Toefl Primary en de Pearson English Benchmark Young Learners (zie bijlage 1 voor een overzicht). Deze toetsen omvatten in de regel luistervaardigheid, leesvaardigheid, schrijfvaardigheid, spreek- en gespreksvaardigheid en woordenschat en grammatica. De toetsen zijn aangepast aan de cognitieve ontwikkeling en de belevingswereld van leerlingen in de basisschoolleeftijd.
- Een aantal jaren geleden zijn er twee toetsen ontwikkeld waarmee scholen op vrijwillige basis de taalvaardigheid Engels van hun leerlingen in kaart konden brengen: de IEP-Eindtoets Engels van Bureau ICE en de toets Engels Me2! van Cito. Beide toetsen richten zich op leesvaardigheid, luistervaardigheid en woordenschat. De IEP-eindtoets is met ingang van schooljaar 2020-2021 uit de handel genomen en Me2! van Cito wordt per 2022 niet meer uitgegeven.

2.2 Het uitgevoerde curriculum in de praktijk

In 2.1 beschreven we welke bronnen scholen tot hun beschikking hebben om hun onderwijs Engels vorm te geven. In dit hoofdstuk beschrijven we het uitgevoerde curriculum van Engels in de praktijk. Er is slechts een beperkt

aantal recente bronnen beschikbaar dat inzicht geeft in het uitgevoerde curriculum Engels. We baseren ons in dit hoofdstuk op de volgende bronnen:

- het vijfde peilingsonderzoek (Inspectie van het Onderwijs, 2019)
- het flankerend onderzoek bij de pilot tweetalig primair onderwijs (Jenniskens et al. 2022)
- vakspecifieke analyses van SLO

We bespreken de volgende aspecten van het uitgevoerde curriculum:

- de varianten van Engels in de praktijk;
- Engels tijdens de corona-epidemie;
- taalvaardigheid Engels van de leerkracht;
- het onderwijsleesproces: doelen, methodes en aanvullende materialen, onderwijsactiviteiten voor verschillende taalvaardigheden, gebruik van Engels als voertaal in de klas, integratie van Engels met andere vakken, overdracht naar het voortgezet onderwijs.
- de bouwstenen van curriculum.nu

2.2.1 De varianten van Engels in de praktijk

In deze paragraaf bespreken we wat er bekend is over het aantal scholen per variant (eibo, vervroegd eibo, vvto en tpo) en over de hoeveelheid onderwijstijd Engels per variant.

Eibo

Eibo-scholen geven Engels in groep 7 en 8. Een informele richtlijn voor eibo is circa 80 lesuren Engels verdeeld over groep 7 en 8 (Thijs et al., 2011). Onderzoek van SLO uit 2011 liet zien dat 66% van de scholen eibo aanbiedt. Er zijn geen recente gegevens bekend over het aantal eibo-scholen. Leerlingen die ten tijde van het vijfde peilingsonderzoek (Inspectie van het Onderwijs, 2019) op eibo-scholen in groep 8 zaten kregen gemiddeld 66 uur onderwijstijd Engels gedurende hun basisschoolloopbaan.

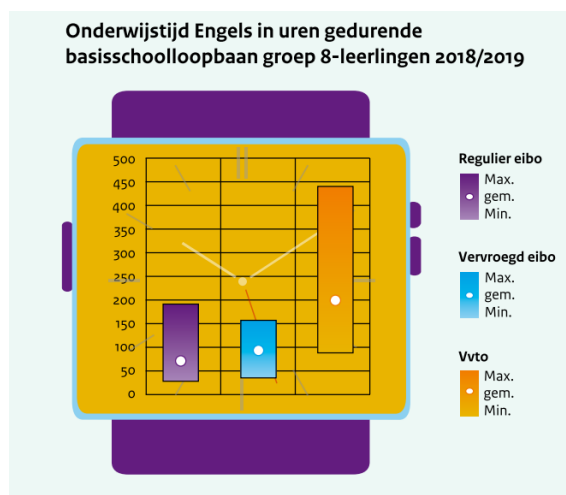
Vervroegd Eibo

Vervroegd eibo-scholen geven Engels vanaf groep 5 of 6. Onderzoek van SLO uit 2011 liet zien dat 17% van de scholen vervroegd eibo aanbiedt. Er zijn geen recente gegevens bekend over het aantal scholen dat vervroegd eibo aanbiedt (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Leerlingen die ten tijde van het vijfde peilingsonderzoek (Inspectie van het Onderwijs, 2019) op vervroegd eibo-scholen in groep 8 zaten kregen gemiddeld 98 uur onderwijstijd Engels gedurende hun basisschoolloopbaan.

Vvto

Tot voorjaar 2023 werd de term vvto-scholen gebruikt voor alle scholen die Engels gaven vanaf groep 1, zowel scholen die recent gestart waren met vvto als scholen die al jarenlang vvto aanboden. In 2018 schatte Nuffic in dat er circa 1150 vvto-scholen waren (Nuffic. z.d.; Messelink et al. 2018). Leerlingen die tijdens het vijfde peilingsonderzoek op vvto-scholen in groep 8 zaten, kregen gemiddeld 200 uur onderwijstijd Engels gedurende hun basisschoolloopbaan (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Als houder van de (herziene) landelijke standaard VVTO Engels benoemt Nuffic per 2023 alleen scholen die een vvto-keurmerk hebben behaald als vvto-school. De scholen zonder een keurmerk worden omschreven als 'scholen die Engels vanaf groep 1 aanbieden'. Het aantal scholen met een vvto-keurmerk varieert wegens het proces van accreditering en (her)visitaties. In 2019 had circa 14% van de vvto-scholen een keurmerk (Messelink, Feuerstake, Wassens, Derks, 2019). Op de website van Nuffic staat een overzicht van vvto-scholen met een keurmerk van EarlyBird, TalentT of Cedin (<https://www.nuffic.nl/onderwerpen/vroeg-vreemdetalenonderwijs/vvto-scholen-met-vvto-keurmerk>).

Voor alle varianten geldt dat scholen onderling behoorlijk verschillen wat betreft de hoeveelheid onderwijstijd Engels. Met name binnen de groep vvto-scholen zijn de verschillen aanzienlijk (zie figuur 4).

Figuur 4: Onderwijstijd Engels voor eibo, vervroegd eibo en vvto (Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2019, p. 11).

Tpo

In de periode 2014-2022 heeft de pilot tweetalig primair onderwijs plaatsgevonden. De deelnemende scholen starten met Engels in groep 1 en geven 30%-50% van de onderwijstijd in het Engels. Uit onderzoek blijkt dat tpo-scholen in groep 8 gemiddeld 30% van de onderwijstijd in het Engels geven

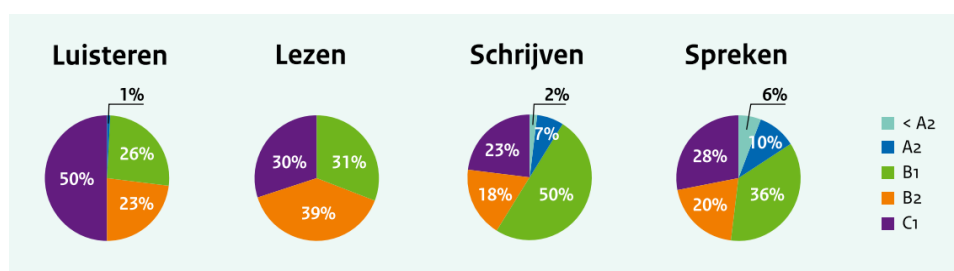
(Jenniskens et al. 2022). De verschillen in onderwijstijd Engels tussen de tpo-scholen onderling zijn groot. In groep 8 varieert de onderwijstijd Engels op tpo-scholen tussen de 6% en 50%. Drie van de 11 tpo-scholen bieden minder dan 30% onderwijstijd Engels.

2.2.2 Engels tijdens de corona-epidemie

Het flankerend onderzoek bij de pilot tweetalig onderwijs (Jenniskens et al., 2022) is deels uitgevoerd tijdens de corona-epidemie. Er is aan de deelnemende scholen gevraagd hoe zij aandacht besteedden aan Engels tijdens de lockdowns. Voor alle scholen bleek het lastig om tijdens de lockdowns Engels te geven. Op de meeste eibo-scholen en de vvto-scholen werd tijdens de lockdowns niet tot nauwelijks Engels gegeven. Na de lockdowns is het vak weer opgepakt. Bij de tpo-scholen was er wel aandacht voor Engels, maar ook die scholen vonden het lastig. Tpo-scholen gaven online instructie in het Engels en Engelse opdrachten. Tijdens de lockdowns besteedden ze zeer weinig aandacht aan spreekvaardigheid Engels van de leerlingen.

2.2.3 Taalvaardigheid Engels van leerkrachten

Het doel van Engels in het basisonderwijs is om leerlingen te leren communiceren in het Engels. Om communicatief Engels te geven, wordt ingeschat dat leerkrachten een eigen vaardigheid Engels op tenminste ERK-niveau B2 nodig hebben (Tuin & Thijs, 2015). In het peilingsonderzoek uit 2017-2018 (Inspectie van het Onderwijs, 2019) is aan de deelnemende leerkrachten gevraagd om hun eigen ERK-niveau in te schatten voor de vaardigheden lezen, luisteren, schrijven en spreken. Leerkrachten konden zichzelf inschatten op de ERK-niveaus A2, B1, B2 en C1. De resultaten (zie figuur 5) laten zien dat leerkrachten hun receptieve vaardigheden (luisteren en lezen) hoger inschatten dan hun productieve vaardigheden (spreken en schrijven). Vvto- en eibo-leerkrachten verschillen niet significant wat betreft zelfinschatting.

Figuur 5: Zelfinschatting eigen vaardigheid Engels door leerkrachten (Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2019, p. 11).

In de Kennisbasis Engels voor de pabo (2018) wordt de taalvaardigheid Engels van de leerkracht beschreven in termen van het ERK: "De leraar beheerst het

Engels op tenminste Europees Referentiekaderniveau B2 voor mondelinge taalvaardigheid, luistervaardigheid en woordenschat in relatie tot de specifieke context van het onderwijs (Classroom English). De leraar is in staat om dit niveau bij te houden (p. 33).” Dit heeft naar verwachting een positief effect op de taalvaardigheid Engels van leerkrachten die het pabocurriculum hebben gevolgd op basis van de kennisbasis met ingangsdatum 2018-2019.

2.2.4 Onderwijsleerproces

Het peilingsonderzoek uit 2017-2018 (Inspectie van het Onderwijs, 2019) heeft het onderwijsleerproces in kaart gebracht. Dit geeft een beeld van hoe het vak Engels in de praktijk vormgegeven wordt. In deze paragraaf geven we een samenvatting van de bevindingen uit de vijfde peiling met betrekking tot doelen, gebruik van methodes en lesmateriaal, aandacht voor verschillende taalvaardigheden, integratie met andere vakken, toetsing en overgang naar vo. Tenzij anders vermeld zijn de verschillen tussen eibo- en vvto-scholen niet significant.

Doelen

De meeste leerkrachten (75%) baseren zich op de doelen uit de lesmethode. De kerndoelen worden door 69% van de leerkrachten gebruikt. 30% van de vvto-scholen maakt gebruik van zelf vastgestelde doelen, ten opzichte van 8% van de eibo-scholen.

Methoden en aanvullend lesmateriaal

De meest gebruikte methoden waren op peilmoment 2017-2018 Take it Easy (ThiemeMeulenhoff) en Groove me (Blink). Ruim de helft van de leerkrachten (57%) gebruikt alleen de lesmethode. De overige 47% maakt ook gebruik van aanvullend lesmateriaal. Het gaat dan bijvoorbeeld om authentiek beeld- en geluidsmateriaal en om teksten uit bijvoorbeeld tijdschriften, boeken of van internet. Ook worden woordenschatspelletjes, werkbladen van internet en Duolingo genoemd.

Aandacht voor verschillende taalvaardigheden

De leerkrachten zijn gevraagd om de volgende (deel)vaardigheden op volgorde van prioriteit te zetten: lezen, luisteren, spreken, schrijven, woordenschat, grammatica en gespreksvaardigheid. Het merendeel van de eibo-leerkrachten geeft woordenschat prioriteit. Het merendeel van de vvto-leerkrachten geeft luistervaardigheid prioriteit. Voor beide groepen geldt dat de minste aandacht naar grammatica gaat. Er is ook aan de leerkrachten gevraagd hoe vaak zij onderwijsactiviteiten voor bepaalde vaardigheden aanbieden: (bijna) nooit, af en toe of vaak. Het antwoord 'vaak' betreft minimaal een keer per week. In dit

overzicht bespreken we de hoofdlijnen, dat wil zeggen de activiteiten waarvan de grootste groep leerkrachten aangeeft deze activiteit vaak in te zetten.

- Spreekactiviteiten: de meest gebruikte activiteit voor spreekvaardigheid is het naspreken van nieuwe woorden. Dit wordt door ongeveer twee derde van de leerkrachten vaak gedaan.
- Gespreksactiviteiten: de meest gebruikte activiteit voor gespreksvaardigheid is het voeren van gesprekjes met medeleerlingen. 39% van de leerkrachten geeft aan dit vaak te doen. 47% van de vvto-scholen geeft aan dat leerlingen en leerkrachten vaak Engels met elkaar spreken. Voor eibo-scholen is dat 14% en het verschil met vvto-scholen is significant.
- Luister- of kijkactiviteiten: de meest gebruikte activiteit is het luisteren naar teksten of gesprekken uit de methode. 71% van de leerkrachten zet deze activiteit vaak in.
- Leesactiviteiten: de meest gebruikte activiteit is het lezen van teksten uit de methode. 62% van de leerkrachten zet deze activiteit vaak in.
- Woordenschat-activiteiten: de meest gebruikte woordenschatactiviteit is het geven van de Nederlandse vertaling van een Engels woord. 81% van de leerkrachten zet deze activiteit vaak in.
- Schrijfactiviteiten: De meest gebruikte schrijfactiviteit is het schrijven van Engelse woorden bij afbeeldingen. Iets meer dan de helft van de leerkrachten zet deze activiteit vaak in.

Gebruik Engels als doeltaal

Een vijfde van de leerkrachten geeft aan vrijwel altijd Engels met de leerlingen te spreken tijdens de les. 7% van de leerkrachten spreekt vrijwel nooit Engels met de leerlingen.

Integratie Engels en andere vakken

Ongeveer een derde van leerkrachten integreert Engels met andere vakken, bijvoorbeeld kunstzinnige oriëntatie.

Toetsing

Het merendeel van de scholen gebruikt methodegebonden toetsen (63%) en zelf samengestelde toetsen (43%). Methodeonafhankelijke toetsen worden zeer weinig gebruikt. Woordenschat wordt het vaakst getoetst en spreek- en gespreksvaardigheid wordt niet of nauwelijks getoetst. Leerkrachten van vvto-scholen geven significant meer prioriteit aan het toetsen van grammatica dan leerkrachten van eibo-scholen.

Overdracht vo

Iets meer dan de helft van de scholen (58%) draagt geen gegevens over het vak Engels over aan het voortgezet onderwijs. Als er wel overdracht plaatsvindt, dan gaat dat bijvoorbeeld via rapportcijfers (18%), mondelinge afstemming (12%) en overdrachtdossiers (9%).

2.2.5 De bouwstenen van curriculum.nu

Om inzicht te krijgen in hoe de nieuwe onderdelen van de bouwstenen van curriculum.nu al in onderwijspraktijk vorm krijgen, voert SLO verkennende trendanalyses uit. Dit gebeurt op verschillende manieren, zoals informele gesprekken met leerkrachten en pabo-opleiders, schoolbezoeken, analyses van methodes en het bijwonen van congressen. Hieronder schetsen we de waargenomen trends op hoofdlijnen:

- Er zijn grote verschillen tussen scholen onderling wat betreft de manier waarop er Engels wordt gegeven. Er zijn scholen die zeer weinig Engels geven en zich bijvoorbeeld voornamelijk richten op woordenschat en luistervaardigheid. Aan de andere kant zijn er scholen die een groot en gedegen aanbod Engels hebben, waarin ook verschillende elementen uit de bouwstenen terug te zien zijn zoals aandacht voor (online) interactie, interculturele communicatieve competentie en (wereld-)burgerschap.
- Een leerganganalyse van de meest gebruikte methodes (zie bijlage twee) laat zien dat de focus in methodes voornamelijk ligt op bouwsteen 1 taalvaardigheden Engels: luisteren, lezen, spreken, gesprekken voeren, schrijven, woordenschat en grammatica. Online interactie krijgt nog relatief weinig aandacht. Afhankelijk van de methode krijgt de bouwsteen 2 'creatieve teksten' meer of minder aandacht. Het gaat dan meestal om het gebruik van fragmenten uit films, muziek, jeugdliteratuur als luister- of leestekst. In een enkel geval worden leerlingen zelf uitgedaagd om een creatieve tekst in het Engels te produceren, bijvoorbeeld een poster voor een zelfbedacht festival of een kort toneelstukje. Ook bevatten de meeste methodes verwijzingen naar cultuurelementen uit de Angelsaksische wereld (zoals eten of toeristische trekpleisters). Er is slechts zeer beperkt aandacht voor meertaligheid en taalbewustzijn. Bijvoorbeeld het gebruik van thuistalen voor het leren van Engels, het herkennen en benoemen van overeenkomsten en verschillen tussen talen. Ook is er beperkt aandacht voor het herkennen en benoemen van verschillen tussen de eigen cultuur en die van de ander en daar op gepaste manier mee omgaan. Voorbeelden van interculturele communicatieve competentie die je terugvindt in methodes zijn

bijvoorbeeld hoe je beleefd een gesprekje begint of hoe je iemand bedankt.

Bij scholen die meer aandacht geven aan de bouwstenen zien we het volgende.

- Meertaligheid en taalbewustzijn: Scholen die aandacht geven aan meertaligheid doen dat op verschillende manieren. Bijvoorbeeld door zichtbaar te maken dat leerlingen verschillende thuistalen hebben met behulp van posters, wereldkaarten of door leerlingen getekende “taal”-zelfportretten. Ook mogen leerlingen op sommige scholen hun thuistaal gebruiken als ze een andere taal nog niet voldoende beheersen. Er is nog weinig aandacht voor de manier waarop leerlingen hun eigen meertaligheid kunnen inzetten bij het leren van Engels.
- Interculturele communicatieve competentie: Scholen die extra aandacht geven aan deze bouwsteen doen dat vaak door middel van een vorm van internationale oriëntatie. Te denken valt aan online of fysieke uitwisselingen met leerlingen uit een ander land, ook landen waar Engels niet de voertaal is. Vaak gebeurt dit in combinatie met projecten rond burgerschap en wereldburgerschap.

Conclusie

De analyse van het uitgevoerde curriculum laat zien dat er in de lespraktijk in ieder geval aandacht wordt besteed aan de volgende taalvaardigheden: spreekvaardigheid, gespreksvaardigheid, luister- en kijkvaardigheid, leesvaardigheid, woordenschat en schrijfvaardigheid. Scholen verschillen onderling in de manier waarop en de mate waarin ze aandacht besteden aan deze vaardigheden. Dit geldt ook voor aandacht voor de bouwstenen van curriculum.nu. Een klein deel van de scholen besteedt al aandacht aan de nieuwe inhoud en dan gaat het met name om de aspecten meertaligheid en interculturele communicatieve competentie.

3. Gerealiseerd curriculum

In dit hoofdstuk beschrijven we het gerealiseerde curriculum. Wat zijn de onderwijsopbrengsten met betrekking tot Engels? Wat kennen en kunnen leerlingen in groep 8 met betrekking tot Engels? Hoe is hun houding ten opzichte van het vak Engels in groep 8? Bij het selecteren van bronnen en onderzoeksresultaten om op te nemen in de BUG-analyse van de domeinbeschrijving hebben we gebruik gemaakt van de volgende criteria:

- Het onderzoek is uitgevoerd in de Nederlandse onderwijscontext waarin de wettelijke kaders (karakteristiek en kerndoelen) uit 2006 van kracht zijn. De kaders uit 2006 zijn tijdens het opstellen van deze domeinbeschrijving nog steeds van kracht.
- De resultaten geven inzicht in de taalvaardigheid Engels van leerlingen in groep 8.
- De resultaten geven inzicht in de houding ten opzichte van Engels van leerlingen in groep 8.

Overig onderzoek valt buiten het kader van de BUG-analyse en wordt niet beschreven in deze domeinbeschrijving. Voor een bespreking van de factoren die van invloed zijn op de taalvaardigheid Engels van leerlingen in groep 8 verwijzen we naar de literatuurstudie bij deze domeinbeschrijving (Gijsen et al., 2023). We bespreken het volgende onderzoek:

- het derde, vierde en vijfde peilingsonderzoek Engels (Geurts & Hemker, 2013; Heesters, Feddema, Van der Schoot & Hemker, 2008; Inspectie van het Onderwijs, 2019)
- het flankerend onderzoek bij de pilot tweetalig primair onderwijs (Jenniskens et al. 2022)
- onderzoek naar de effecten van eibo en vvto (Bos & Van Baalen, 2017; De Graaff, 2015; Goriot, 2019)

3.1 Eerder peilingsonderzoek

In dit hoofdstuk bespreken we de peilingsonderzoeken die uitgevoerd zijn op basis van het beoogde curriculum zoals vastgelegd in de wettelijke kaders uit 2006 (karakteristiek en kerndoelen). De kaders uit 2006 zijn tijdens het opstellen van deze domeinbeschrijving nog steeds van kracht. De actualisatie van de kerndoelen Engels po zal starten in september 2023. In 2023-2024 worden er conceptkerndoelen ontwikkeld. In 2024-2025 worden de conceptkerndoelen beproefd in de praktijk. Na de fase van beproeven worden de

nieuwe kerndoelen in de wet opgenomen. Beginnend met het meest recente onderzoek bespreken we de peilingsonderzoeken uit 2017-2018 (Inspectie van het Onderwijs, 2019), 2012 (Geurts & Hemker, 2013) en 2006 (Heesters, Feddema, Van der Schoot & Hemker (2008).

3.1.1 Het vijfde peilingsonderzoek (2017-2018)

In het vijfde peilingsonderzoek zijn de volgende vaardigheidsaspecten gepeild: gespreksvaardigheid, luistervaardigheid, leesvaardigheid en woordenschat. Voor het meten van prestaties op het gebied van gespreksvaardigheid, luistervaardigheid en leesvaardigheid is gebruik gemaakt van toetstaken op ERK- beheersingsniveaus A1, A2 en B1. Voor woordenschat is geen ERK-standaard bepaald, met als reden dat woordenschat integraal in de vaardigheden verwerkt zit. Het peilingsonderzoek maakt onderscheid tussen drie groepen: vvto, vervroegd eibo en eibo. We vatten de wijze van toetsing en de toetsresultaten kort samen.

Gespreksvaardigheid

De gespreksvaardigheid van leerling is gemeten met behulp van drie communicatieve taken die aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen. De taken lopen op in moeilijkheidsgraad: 1) het beschrijven van een persoon, 2) het maken van een afspraak en 3) het voeren van een debat. Als uit de uitvoering van taak 1 bleek dat leerlingen misschien ook een hoger niveau aankonden, dan kregen zij ook taak 2 en eventueel taak 3 aangeboden. Leerlingen die onder het hoogste niveau van taak 1 presteerden, kregen taak 2 en 3 niet aangeboden. Ongeveer een derde van de leerlingen behaalt A1 niet. Ruim twee derde van de leerlingen bereikt minimaal A1. Ongeveer een vijfde van de leerlingen behaalt minimaal A2- niveau en een deel daarvan minimaal B1. Er zijn geen significante verschillen tussen eibo- en vvto-leerlingen.

Luistervaardigheid

Luistervaardigheid is gemeten door middel van meerkeuzevragen met vragen in het Nederlands. De focus lag op "luisteren naar mededelingen en instructies" en "kijken en luisteren naar audiovisuele media". Er is gebruik gemaakt van onder andere omroepberichten, vlogs en fragmenten uit het Engelse jeugdjournaal. Vrijwel alle leerlingen halen minimaal niveau A1. Ruim twee derde behaalt minimaal A2, waarvan een derde minimaal B1. Leerlingen van vvto-scholen en vervroegd eibo-scholen halen significant vaker B1 dan leerlingen op eibo-scholen. Leerlingen van eibo-scholen halen significant vaker alleen A1. Deze prestatieverschillen vallen weg als er rekening gehouden wordt met de overige leerling-, leerkracht- en schoolkenmerken.

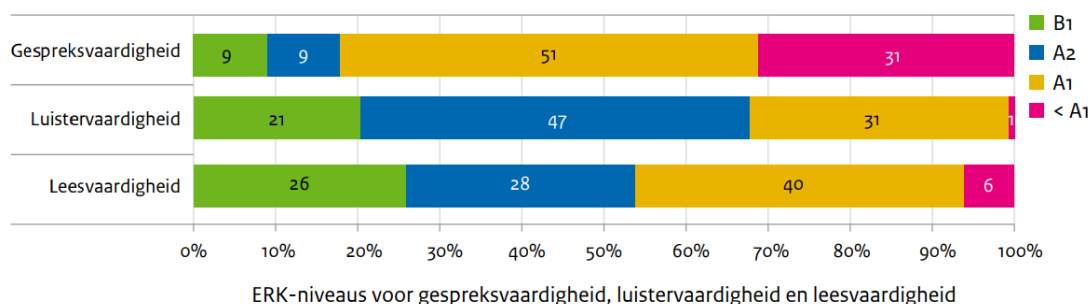
Leesvaardigheid

Leesvaardigheid is gemeten door middel van meerkeuzevragen met opgaven in het Nederlands. Er zijn verschillende tekstgenres gebruikt, met onderwerpen die aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen. Het merendeel van de leerlingen behaalt minimaal A1 voor leesvaardigheid. Een klein deel behaalt lager dan A1. Iets meer dan de helft van de leerlingen behaalt minimaal A2, waarvan ongeveer de helft minimaal B1. Leerlingen van vvto-scholen halen significant vaker B1 dan leerlingen op (vervroegd) eibo-scholen. Leerlingen van eibo-scholen halen significant vaker alleen A1. Deze prestatieverschillen vallen weg als er rekening gehouden wordt met de overige leerling-, leerkracht- en schoolkenmerken.

Woordenschat

De woordenschat van leerlingen is in beeld gebracht door middel van receptieve en productieve woordenschatopgaven. Leerlingen op vvto-scholen kennen significant meer woorden dan leerlingen op vervroegd eibo-scholen. Leerlingen op vervroegd eibo-scholen scoren significant hoger dan leerlingen op eibo-scholen. Deze prestatieverschillen vallen weg als er rekening gehouden wordt met de overige leerling-, leerkracht- en schoolkenmerken.

In figuur 6 staat een samenvattend overzicht van de ERK-niveaus gespreksvaardigheid, luistervaardigheid en leesvaardigheid behaald door de drie groepen (eibo, vervroegd eibo en vvto) tezamen. Er is geen significant verschil tussen deze groepen op de scores voor gespreksvaardigheid. De prestatieverschillen tussen vvto- en (vervroegd) eibo-scholen op de onderdelen luistervaardigheid, leesvaardigheid en woordenschat vallen weg als er rekening gehouden wordt met de overige leerling-, leerkracht- en schoolkenmerken.

Figuur 6: Samenvattend overzicht ERK-niveaus per vaardigheid (Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2019, p. 97).

Houding van leerlingen ten opzichte van het vak Engels

Op een schaal van 0 (zeer negatieve attitude ten opzichte van Engels) tot 10 (zeer positieve attitude ten opzichte van Engels) scoren leerlingen gemiddeld

een 6,6. *Linguistic self-confidence* betreft de mate waarin leerlingen zich in het Engels durven te uiten. Op een schaal van 0 (zeer weinig vertrouwen) tot 12 (maximaal vertrouwen) scoren leerlingen gemiddeld een 8,1. Voor zowel houding als *linguistic self-confidence* is er geen significant verschil tussen leerlingen op vvto-scholen en leerlingen op eibo-scholen.

3.1.2 Het vierde peilingsonderzoek (2012)

In 2012 zijn de volgende vaardigheden gepeild: leesvaardigheid, luistervaardigheid, spellen, schrijfvaardigheid, spreekvaardigheid en woordenschat. Het peilingsonderzoek maakt onderscheid tussen eibo- en vvto-leerlingen. De behaalde niveaus voor leesvaardigheid, luistervaardigheid en woordenschat zijn gerapporteerd in termen van standaarden. De standaard 'voldoende' is als volgt gedefinieerd: "De standaard Voldoende geeft aan op welk niveau volgens beoordelaars in het standaardenonderzoek, redenerend vanuit de kerndoelen en het curriculum Engels in het primair onderwijs, de vaardigheid van de leerlingen zou moeten zitten" (Geurts & Hemker, 2013, p. 32). De standaarden worden als volgt omschreven:

Standaard	Omschrijving
Minimum	Het niveau waarop leerlingen voor lezen, luisteren en woordenschat Engels minstens moeten presteren. Dit niveau zouden bijna alle leerlingen moeten bereiken aan het einde van het basisonderwijs. De verwachting is dat niveau door 90-95% van de leerlingen wordt gerealiseerd.
Voldoende	Leerlingen op of boven dit niveau realiseren een voldoende mate van beheersing als het gaat om lezen, luisteren en woordenschat Engels. Verwacht mag worden dat 70-75% van de leerlingen in jaargroep 8 dit niveau bereikt.
Gevorderd	Deze standaard geeft een niveau aan dat de inhoud van het curriculum voor Engels in het basisonderwijs overstijgt.

Tabel 1: Omschrijving van standaarden in vierde peilingsonderzoek (Geurts & Hemker, 2013, p. 32).

Lees- en luistervaardigheid

Lees- en luistervaardigheid zijn getoetst met opdrachten die vastgesteld zijn op ERK-niveaus A1, A2 en B1. Voor lezen wordt de standaard 'minimum' behaald. De standaarden 'voldoende' en 'gevoerd' vallen buiten het bereik van de leerlingen. Voor luisteren wordt de standaard 'minimum' behaald en de standaard 'voldoende' wordt bijna behaald. Voor zowel lezen als luisteren wordt geconcludeerd dat ERK-niveau B1 buiten het beheersingsniveau van de leerlingen valt. Vvto-leerlingen lezen en luisteren iets beter dan eibo-leerlingen.

Dit effect verdwijnt echter als er gecorrigeerd wordt voor mate van verstedelijking.

Woordenschat

In dit onderdeel gaat het om receptieve woordenschat Engels-Nederlands. Leerlingen voldoen niet aan de standaarden minimum en voldoende. Na correctie voor verstedelijking presteerden vvto-leerlingen met een klein effect beter op woordenschat dan eibo-leerlingen.

Spelling en schrijfvaardigheid

Spelling is in kaart gebracht door middel van negentien opgaven waarin leerlingen eenvoudige en veel voorkomende Engelse woorden moesten opschrijven. Gemiddeld schrijven de leerlingen minder dan 65% van de woorden correct. Schrijfvaardigheid is getoetst door middel van schrijfopdrachten zoals een e-mail en een vakantiekaart. Vvto-leerlingen schrijven beter dan eibo-leerlingen. Het effect is klein.

Spreekvaardigheid

Spreekvaardigheid is gemeten met behulp van een aantal taken, waarin leerlingen antwoord geven op vragen. Vvto-leerlingen spreken significant beter Engels dan eibo-leerlingen.

Attitude

De attitude van leerlingen is in beeld gebracht door middel van een vragenlijst. Leerlingen staan redelijk positief tegenover het vak Engels. Ze vinden het ook een belangrijk vak. De meeste leerlingen vinden het vak niet erg makkelijk.

3.1.3 Het derde peilingsonderzoek (2006)

In het derde peilingsonderzoek (Heesters et al., 2008) zijn de volgende onderdelen gepeild: woordenschat, leesvaardigheid, luistervaardigheid, spreekvaardigheid en attitude. De behaalde niveaus voor leesvaardigheid, luistervaardigheid en woordenschat zijn gerapporteerd in termen van dezelfde standaarden als die uit het vierde peilingsonderzoek (Geurts & Hemker, 2013).

Lees- en luistervaardigheid

Voor lees- en luistervaardigheid wordt de standaard minimum behaald. De standaard voldoende wordt voor beide vaardigheden niet behaald.

Woordenschat

In dit onderdeel gaat het om receptieve woordenschat Engels-Nederlands. Leerlingen voldoen niet aan de standaarden minimum en voldoende.

Spreekvaardigheid

De spreekvaardigheid van leerlingen is in kaart gebracht met behulp van verschillende spreektaken: situatieschetsen, korte beeldverhalen en een rollenspel. Het merendeel van de leerlingen heeft een uitspraak die voldoende is.

Attitude

De meeste leerlingen vinden Engels een belangrijk vak, maar ze vinden het niet allemaal gemakkelijk of leuk.

3.1.4 Peilingsonderzoek: trends in leerlingprestaties

De resultaten van het vierde en het vijfde peilingsonderzoek zijn met elkaar vergeleken en laten het volgende beeld zien (Inspectie van het Onderwijs, 2019):

- De prestaties van leerlingen op leesvaardigheid en luistervaardigheid zijn in de periode 2012-2018 licht gedaald. De verschillen zijn zeer klein en weinig betekenisvol.
- Voor spreekvaardigheid en woordenschat zijn de prestaties van leerlingen vergelijkbaar in de periode 2012-2018.

De resultaten van het derde en het vierde peilingsonderzoek zijn met elkaar vergeleken en laten het volgende beeld zien (Geurts & Hemker, 2013):

- De prestaties van leerlingen op leesvaardigheid in 2012 zijn iets verbeterd ten opzichte van 2006. Het effect is klein.
- De prestaties van leerlingen op luistervaardigheid en spreekvaardigheid zijn gelijk gebleven.
- De prestaties van leerlingen op woordenschat in 2012 zijn iets verbeterd ten opzichte van 2006. Het effect is matig.

3.2 Flankerend onderzoek tweetalig primair onderwijs

De pilot tweetalig primair onderwijs (tpo) vond plaats in de periode 2014-2022. De deelnemende scholen geven 30%-50% van de onderwijstijd in het Engels en starten vanaf groep 1. In deze periode is longitudinaal onderzoek uitgevoerd naar de effecten van tpo (Jenniskens et al., 2022). De tpo-leerlingen zijn gevolgd van groep 1 tot en met groep 8. Als controlegroepen zijn er ook leerlingen uit vvto-scholen en eibo-scholen gevolgd. Bij de drie groepen zijn metingen uitgevoerd in groep 1, 3, 5 en 8. De laatste meting in groep 8 vond plaats in schooljaar 2021/2022. Aan die meting namen elf tpo-scholen deel, negen vvto-scholen en negen eibo-scholen.

Receptieve en productieve woordenschat en grammatica

Met behulp van een set internationale meetinstrumenten is de receptieve en productieve woordenschat en grammatica in beeld gebracht. Tpo-leerlingen scoren significant hoger op receptieve woordenschat dan vvto- en eibo-leerlingen. Het verschil tussen vvto- en eibo-leerlingen is niet significant. Op receptieve grammatica scoren de tpo-leerlingen het hoogst, gevolgd door de vvto-leerlingen en daarna de eibo-leerlingen. De verschillen tussen de drie groepen op receptieve grammatica zijn significant. Op productieve woordenschat scoren de tpo-leerlingen het hoogst, gevolgd door de vvto-leerlingen en daarna de eibo-leerlingen. De verschillen tussen de drie groepen op productieve woordenschat zijn significant. Productieve grammatica is alleen getoetst bij tpo- en vvto-leerlingen. Tpo-leerlingen scoren significant hoger op productieve grammatica dan vvto-leerlingen.

Technisch en begrijpend lezen

Technisch lezen is getoetst met behulp van een meetinstrument waarin de leerlingen in een minuut zoveel mogelijk Engelse woorden duidelijk moesten voorlezen. Het aantal correct gelezen woorden is significant groter bij tpo-leerlingen dan bij vvto- en eibo-leerlingen. Voor het in kaart brengen van begrijpend lezen is gebruik gemaakt van een internationaal meetinstrument en van de leestaken uit Peil.Engels (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Voor begrijpend lezen geldt dat tpo-leerlingen significant hoger scoren dan vvto- en eibo-leerlingen. Er is geen significant verschil tussen vvto- en eibo-leerlingen.

Schrijfvaardigheid

Schrijfvaardigheid is getoetst met behulp van een narratieve taak waarin leerlingen het verhaal opschrijven dat in een serie plaatjes wordt getoond. In de analyse is gekeken naar verschillende aspecten van schrijfvaardigheid, zoals type spelfouten, aantal uitingen en aantal woorden per uiting, de mix van Nederlandse en Engelse woorden en lexicale diversiteit. Er is geen significant verschil tussen de drie groepen wat betreft de typen spelfouten die gemaakt worden. Ook gebruiken de drie groepen in vergelijkbare mate een mix van Engelse en Nederlandse woorden. Tpo-leerlingen produceren gemiddeld meer volledig Engelse uitingen en ze gebruiken gemiddeld meer Engelse woorden per uiting dan eibo-leerlingen. Het verschil tussen tpo en vvto is op dit onderdeel niet significant. Tpo-leerlingen gebruiken wel significant meer verschillende Engelse woorden dan de vvto- en de eibo-leerlingen.

Spreekvaardigheid

Om een beeld te krijgen van spreekvaardigheid, is bij een deel van de tpo- en vvto-leerlingen een narratieve taak afgenomen waarin ze vertellen wat er in een

serie plaatjes gebeurt. Bij de eibo-leerlingen is spreekvaardigheid niet in kaart gebracht. In de analyse is gekeken naar verschillende aspecten van spreekvaardigheid, zoals aantal uitingen en aantal woorden per uiting, de mix van Nederlands en Engels en lexicale diversiteit. Tpo-leerlingen verschillen significant van vvto-leerlingen. Ze produceren meer en langere Engelse uitingen en gebruiken minder Nederlandse woorden. Ook gebruiken ze meer verschillende Engelse woorden dan vvto-leerlingen.

Attitude van de leerlingen

Leerlingen werden bevraagd over hun houding ten opzichte van Engels. Voor alle drie de groepen geldt dat leerlingen het over het algemeen leuk vinden om Engels te leren.

3.3 Overig onderzoek naar de effecten van eibo en vvto

In het onderzoek van De Graaff (2015) wordt de taalvaardigheid Engels van vvto- en eibo-leerlingen in groep 8 in kaart gebracht met behulp van toetsen op het gebied van luistervaardigheid, leesvaardigheid, *Use of English* (woordenschat en zinsstructuur in context), spelling en gespreksvaardigheid. De toetsen voor luistervaardigheid, leesvaardigheid, *Use of English* en gespreksvaardigheid zijn samen met Anglia Network Europe ontwikkeld. De opgaven zijn ingeschat op niveaus pre-A1 tot en met B1. Voor spelling is een aparte toets afgenomen. De vvto-leerlingen scoren op alle getoetste vaardigheden beter dan de eibo-leerlingen. Het effect op spelling is klein, het effect op de andere vaardigheden is matig. De overlap tussen beide groepen is groot.

Bos en Van Baalen (2017) onderzochten het niveau taalvaardigheid Engels van leerlingen in groep 8 van vvto-, eibo- en vervroegd-eibo- leerlingen. Ze brachten de woordenschat, luistervaardigheid en leesvaardigheid van deze leerlingen in kaart met behulp van de IEP-eindtoets Engels op ERK-niveaus A1, A2, B1 en B2. Bij alle varianten kwam ERK-niveau A1 het meest voor. Leerlingen op vvto- scholen halen vaker een hoger ERK-niveau dan leerlingen op eibo-scholen of vervroegd-eibo-scholen. Er is geen verschil tussen eibo en vervroegd eibo wat betreft behaalde ERK-niveaus. De verschillen tussen vvto, eibo en vervroegd eibo zijn klein en de overlap tussen de verschillende varianten is groot.

Goriot (2019) onderzocht verschillende aspecten van de Engelse taalvaardigheid van vvto- en eibo-leerlingen in groep 8. Klankperceptie betreft het vermogen om verschillende Engelse spraakklanken te kunnen onderscheiden. Er is geen verschil tussen eibo- en vvto-leerlingen in groep 8 wat betreft de mate waarin zij Engelse klanken van elkaar kunnen onderscheiden. In groep 8 halen de vvto-

leerlingen betere resultaten op een test voor receptieve woordenschat dan de eibo-leerlingen.

Conclusie

De analyse van het gerealiseerd curriculum levert een overzicht op van welke kennis, vaardigheden en houdingsaspecten in kaart zijn gebracht voor Engels in groep 8, zie tabel 2.

Aspect	Onderzoek
Gespreksvaardigheid	Inspectie van het Onderwijs (2019) De Graaff (2015)
Spreekvaardigheid	Inspectie van het Onderwijs (2019) Jenniskens et al. (2022) Geurts & Hemker (2013) Heesters, Feddema, Van der Schoot & Hemker (2008)
Luistervaardigheid	Inspectie van het Onderwijs (2019) Bos & Van Baalen (2017) Geurts & Hemker (2013) Heesters, Feddema, Van der Schoot & Hemker (2008) De Graaff (2015)
Leesvaardigheid: begrijpend lezen	Jenniskens et al. (2022) Inspectie van het Onderwijs (2019) Bos & Van Baalen (2017) De Graaff (2015) Geurts & Hemker (2013) Heesters, Feddema, Van der Schoot & Hemker (2008)
Leesvaardigheid: technisch lezen	Jenniskens et al. (2022)
Schrijfvaardigheid	Geurts & Hemker, (2013) Jenniskens et al. (2022)
Woordenschat receptief	Jenniskens et al. (2022) Goriot (2019) Inspectie van het Onderwijs (2019) Bos & Van Baalen (2017) Geurts & Hemker (2013) Heesters, Feddema, Van der Schoot & Hemker (2008)
Woordenschat productief	Jenniskens et al. (2022) Inspectie van het Onderwijs (2019)
Spelling	De Graaff (2015)

	Geurts & Hemker (2013)
Grammatica receptief	Jenniskens et al. (2022)
Grammatica productief	Jenniskens et al. (2022)
Use of English: woordenschat en zinsstructuur in context	De Graaff (2015)
Klankperceptie	Goriot (2019)
Houding/ attitude	Jenniskens et al. (2022) Inspectie van het Onderwijs (2019) Geurts & Hemker (2013) Heesters, Feddema, Van der Schoot & Hemker (2008)
Linguistic self-confidence	Inspectie van het Onderwijs (2019)

Tabel 2: overzicht van onderzoek met betrekking tot kennis, vaardigheden en houding

4. Advies te peilen vaardigheden in 2025-2026

In dit hoofdstuk bespreken we welke aspecten van het vak Engels in de peiling van 2022-2026 opgenomen kunnen worden. We richten ons hierbij op het *wat*: wat wordt wenselijk geacht om te peilen? Hiervoor hanteren we twee criteria:

- Is het aspect **relevant**? Behoort het tot de kern van het vak Engels?
- Is het aspect **realistisch**? Is het te verwachten dat dit aspect in de onderwijspraktijk aan de orde komt en dat leerlingen beschikken over de benodigde kennis en vaardigheden om dit aspect te kunnen peilen?

De adviezen zijn gebaseerd op de BUG-analyse uit deze domeinbeschrijving, aangevuld met de bevindingen van de veldraadpleging van 28 juni 2023. De adviezen betreffen het *wat*. *Hoe* de aspecten van het domein Engels worden getoetst, wordt bepaald door de onderzoeksgroep die het peilingsonderzoek uitvoert.

Te peilen aspecten

Voor de peiling richten we ons op het huidige wettelijke kader, de kerndoelen uit 2006. De karakteristiek bij de kerndoelen (2006) gebruiken we als overkoepelende richtlijn voor de selectie en prioritering van de te peilen vaardigheden en vaardigheidsaspecten. De karakteristiek beschrijft de kern van het vak als volgt:

- "Het doel van Engels is om een eerste basis te leggen om te kunnen communiceren met moedertaalsprekers of anderen die buiten de school Engels spreken."
- "In het basisonderwijs gaat het bij het onderwijs in de Engelse taal vooral om mondelinge communicatie en om het lezen van eenvoudige teksten."

De huidige kerndoelen zijn:

13. De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.
14. De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uit te drukken in die taal.

15. De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.
16. De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.

De veldraadpleging heeft in totaal zes adviezen opgeleverd, verdeeld over drie onderdelen:

1. te peilen vaardigheden en aspecten
2. het Europees Referentiekader voor de talen (ERK)
3. de aanbodpeiling van de bouwstenen van curriculum.nu

De veldraadpleging heeft ook een aantal suggesties opgeleverd voor het peilingsonderzoek. We bespreken eerst de adviezen en daarna de suggesties.

Onderdeel 1: Te peilen vaardigheden en aspecten

De adviezen samengevat:

1. Peil gespreksvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid en leesvaardigheid.
2. Peil receptieve en productieve woordenschat als aparte deelvaardigheid.
Expliciteer de rol van receptieve en productieve woordenschat bij gespreksvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid en leesvaardigheid.
3. Peil spreekvaardigheid op beperkte schaal.

De adviezen toegelicht:

De veldraadpleging heeft de volgende prioritering van te peilen vaardigheden opgeleverd:

1. gespreksvaardigheid
2. kijk- en luistervaardigheid
3. leesvaardigheid
4. woordenschat, receptief en productief
5. spreekvaardigheid

Het eerste advies luidt om de vaardigheden/aspecten in kaart te brengen die leerlingen nodig hebben om een basis te leggen om te communiceren, waarbij de nadruk ligt op mondelinge communicatie en het lezen van eenvoudige teksten in het Engels, in lijn met de karakteristiek. Er was consensus over het belang van het peilen van gespreksvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid en leesvaardigheid onder de deelnemers aan de veldraadpleging. Het peilen van deze vaardigheden is in lijn met de focus van de karakteristiek en de kerndoelen

uit 2006, waarin de nadruk ligt op mondelinge communicatie en het lezen van eenvoudige teksten. Ook sluit deze prioritering aan bij de opbrengst van de veldraadpleging voor het vijfde peilingsonderzoek (Rose, 2016).

Het tweede advies betreft woordenschat. De deelnemers van de veldraadpleging waren het erover eens dat woordenschat gepeild moet worden, zowel receptief als productief. Woordenschat kan gepeild worden als aparte deelvaardigheid, of geïntegreerd in de taalvaardigheden. Hoewel er onder de deelnemers draagvlak was voor beide manieren van peilen, was er iets meer overeenstemming voor het integraal toetsen van woordenschat. Er is immers veel aandacht voor woordenschat in het onderwijs, maar wel in de context van communicatief vreemdetalenonderwijs, dat als doel heeft om leerlingen taalvaardiger te maken. Leerlingen gebruiken Engelse woorden bijvoorbeeld in de context van een gesprekje, of ze breiden hun woordenschat uit tijdens het luisteren naar Engelse teksten. Er werden ook argumenten genoemd voor het toetsen van woorden als aparte deelvaardigheid. Woordenschat is kennis die voorwaardelijk is voor alle vaardigheden. Je hebt bijvoorbeeld woordenschat nodig om een gesprekje te kunnen voeren. Er is een correlatie tussen omvang van woordenschat en taalvaardigheidsniveaus (Decoo, 2020). Om uitspraken te kunnen doen over de woordenschat van leerlingen, is het noodzakelijk om die apart van de andere vaardigheden kunnen peilen. In het vijfde peilingsonderzoek is woordenschat daarom als apart kenniselement getoetst. Door dit nu weer te doen is een trendvergelijking mogelijk. Daarom luidt het advies om receptieve en productieve woordenschat als aparte deelvaardigheid te peilen. Ook is het advies om bij het peilen van de gespreksvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid en leesvaardigheid de rol van productieve en receptieve woordenschat zoveel mogelijk te expliciteren. Bijvoorbeeld door helder te maken welke woorden leerlingen moeten beheersen om een bepaalde taaltaak uit te kunnen voeren.

Het derde advies betreft spreekvaardigheid. Bij spreekvaardigheid gaat het om spreken zonder interactie. Hoewel een aantal deelnemers van mening was dat spreekvaardigheid net zo belangrijk is als gespreksvaardigheid, vond het merendeel spreekvaardigheid minder relevant en realistisch om te peilen. Dit is in lijn met de focus van de karakteristiek en de kerndoelen uit 2006 en de opbrengsten van de veldraadpleging van het vijfde peilingsonderzoek (Rose, 2016). Toch adviseren we om spreekvaardigheid wel op beperkte schaal te peilen. Spreekvaardigheid is ook gepeild in het derde, vierde en vijfde peilingsonderzoek. Het peilen van spreekvaardigheid maakt een trendvergelijking mogelijk, waarin de resultaten van de vorige peilingsonderzoeken vergeleken worden met de uitkomsten van het nog uit te voeren peilingsonderzoek.

Niet te peilen aspecten

De deelnemers aan de veldraadpleging gaven schrijfvaardigheid en spelling een lage prioritering. Dit is in lijn met de opbrengsten van de veldraadpleging van het vijfde peilingsonderzoek (Rose, 2016). Ook sluit dit aan bij de focus van de karakteristiek en de kerndoelen uit 2006. De focus in de set kerndoelen ligt op mondelinge communicatie en het lezen van eenvoudige teksten. Kerndoelen 15 en 16 zijn beperkt van omvang en verwijzen slechts summier naar enkele deelaspecten van schrijfvaardigheid (15: De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen. 16: De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.) Op grond van de criteria 'relevant' en 'realistisch' wordt daarom geadviseerd om schrijfvaardigheid en spelling niet te peilen.

Onderdeel 2: Het Europees referentiekader voor de talen (ERK)

De adviezen samengevat:

4. Peil de receptieve vaardigheden (kijk- en luistervaardigheid en leesvaardigheid) en receptieve woordenschat op ERK-niveaus A1, A2, B1 en B2.
5. Peil de productieve vaardigheden gespreksvaardigheid en spreekvaardigheid en productieve woordenschat op pre-A1, A1, A2 en B1.

De adviezen toegelicht:

In de domeinbeschrijving voor het vijfde peilingsonderzoek (Rose, 2016) werd geadviseerd om het ERK te gebruiken om de vaardigheden van de leerlingen in kaart te brengen. Ook voor het aankomende peilingsonderzoek adviseren we om de prestaties van de leerlingen te beschrijven in termen van het ERK. De resultaten van het vijfde peilingsonderzoek (Inspectie van het Onderwijs, 2019) laten zien dat ERK-niveaus A1, A2 en B1 gebruikt kunnen worden om de prestaties van leerlingen in kaart te brengen, voor zowel de productieve als de receptieve vaardigheden. In de geactualiseerde editie van het ERK (2020) is niveau pre-A1 toegevoegd. We adviseren niveau pre-A1 ook te gebruiken voor het peilen van gespreksvaardigheid, omdat uit het vijfde peilingsonderzoek bleek dat ongeveer een derde van de leerlingen ERK-niveau A1 niet behaalde voor gespreksvaardigheid. Voor leesvaardigheid en luistervaardigheid haalde een heel klein percentage leerlingen lager dan A1. Voor deze vaardigheden is peilen op niveau pre-A1 daarom minder relevant.

In het vijfde peilingsonderzoek werden de receptieve vaardigheden getoetst tot en met ERK-niveau B1. Op basis van de input van de deelnemers aan de veldraadpleging adviseren we om in het aankomende peilingsonderzoek de receptieve vaardigheden adaptief te toetsen tot en met ERK-niveau B2. Ofschoon op basis van de resultaten van het vijfde peilingsonderzoek geconcludeerd kan worden dat B2 niet realistisch is voor een aanzienlijk deel van de leerlingen, is de verwachting dat er toch leerlingen zijn die dit niveau behalen. Het gaat dan bijvoorbeeld om leerlingen die een bepaalde variant van het onderwijs in Engels hebben gevolgd (bijvoorbeeld vvto of tpo) of die buitenschools veel in aanraking met Engels komen.

Het is van belang dat het ERK niet primair is ontwikkeld voor leerlingen in de basisschoolleeftijd (Goodier & Szabo, 2018). Hoe hoger het ERK-niveau, hoe complexer de taalactiviteiten, zowel qua cognitieve complexiteit als qua reikwijdte van algemene ontwikkeling waar een beroep op wordt gedaan. Hoe hoger het ERK-niveau, hoe minder goed het ERK-niveau aansluit bij de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van basisschoolleerlingen en hun belevingswereld. Er zijn echter geen eenduidige criteria voor passende ERK-niveaus per leeftijdsgroep (Goodier & Szabo, 2018).

Goodier en Szabo (2018, p.14) benadrukken dat de aansluiting bij de ontwikkelingsfase van de leerlingen belangrijk is bij de toepassing van het ERK bij leerlingen in de basisschoolleeftijd:

“In any CEFR descriptor scale, the descriptors at a particular level define what can reasonably be achieved when the user/learner has a communicative language competence (CEFR Section 5.2) in the language(s) concerned corresponding to the CEFR level given, provided that the person concerned also has the personal characteristics, knowledge, cognitive maturity and experience – that is to say the general competences (CEFR Section 5.1) – necessary to do so successfully. (...) The consideration of personal characteristics is particularly important for young learners, where judgements of the relevance of CEFR illustrative descriptors for adaptation to the age ranges 7-10 and 11-15 should acknowledge the extent of potential individual differences in cognitive and social development within each group.” (Goodier & Szabo, 20148, p. 14).

Bij de keuze van ERK-niveaus en de ontwikkeling van toetstaken om taalvaardigheden op een bepaald ERK-niveau te peilen, is het dus belangrijk om te onderbouwen hoe deze taken aansluiten bij de cognitieve ontwikkeling, de sociaal-emotionele ontwikkeling en de belevingswereld van leerlingen in groep 8. We herhalen daarom het eerdere advies van Rose (2016) om de gepeilde ERK-niveaus nader te duiden met behulp van can-do descriptor en voorbeelden.

Onderdeel 3: Aanbodspeiling bouwstenen curriculum.nu

Het advies samengevat:

6. Stem de aanbodspeiling van de bouwstenen van curriculum.nu af met de curriculumexperts van het kerndoelentraject.

Het advies toegelicht:

In 2023-2024 worden de kerndoelen voor Engels po geactualiseerd. De bouwstenen van curriculum.nu (Curriculum.nu Ontwikkelteam Engels, 2019) worden gebruikt bij het actualiseren van de kerndoelen. De voorstellen van curriculum.nu hebben als doel om leerlingen taal- en cultuurbewust te (leren) communiceren in het Engels. Het gaat om de volgende bouwstenen:

1. effectieve grensoverstijgende communicatie
2. creatieve vormen van taal
3. interculturele communicatieve competentie
4. taalbewustzijn
5. meertaligheid

Zoals beschreven in paragraaf 1.3.1 sluit een deel van de bouwstenen aan bij de huidige kerndoelen en is er deels sprake van nieuwe inhoud (zowel kennis vaardigheden). In paragraaf 2.2.5 beschreven we hoe er in de huidige onderwijspraktijk aandacht wordt besteed aan de nieuwe inhoud uit de bouwstenen. Op het moment dat het peilingsonderzoek wordt afgenomen (2025-2026) zijn de geactualiseerde kerndoelen met de nieuwe inhoud nog niet wettelijk van kracht. Er kan op dat moment van scholen dus nog niet wettelijk verwacht worden dat zij aandacht besteden aan de nieuwe inhoud. Daarom adviseren we om alleen het aanbod van de nieuwe inhoud te peilen: wat doen scholen al op het gebied van de nieuwe inhoud? Het gaat nadrukkelijk om een aanbodpeiling en niet om het peilen van leerresultaten van leerlingen.

Tijdens de veldraadpleging is gesproken over de vraag of de nieuwe bouwstenen al in de onderwijspraktijk te herkennen zijn. De consensus was dat er grote verschillen zijn tussen scholen in hoe ze Engels geven. Gebruikte methodes en leergangen spelen hierbij een rol en ook de visie van de school en de keuze voor bijvoorbeeld vvto of tpo. Een kritische noot tijdens de veldraadpleging was dat de bouwstenen nu nog zeer globaal zijn omschreven. Dit maakt het lastig om concrete uitspraken te doen over de uitwerking van de bouwstenen in de lespraktijk.

In de loop van het actualiseringstraject zal duidelijker worden hoe de bouwstenen een plek krijgen in de kerndoelen en wat er precies van scholen verwacht wordt. Het advies luidt dan ook om met de curriculumexperts van het kerndoelentrajec in gesprek te gaan om de aanbodpeiling nader af te stemmen. Twee momenten zijn hiervoor geschikt: in september 2024 als de conceptkerndoelen worden opgeleverd en in het voorjaar van 2025 als de conceptkerndoelen zijn beproefd in de onderwijspraktijk

Overige suggesties

De deelnemers aan de veldraadpleging bogen zich over de vraag *wat* er gepeild moet worden. Hoe gepeild wordt, bepaalt het consortium dat het onderzoek gaat uitvoeren. Tijdens de veldraadpleging zijn er wel een aantal suggesties geopperd. Deze suggesties willen we het consortium graag meegeven. Een deel van de suggesties sluit aan bij de opzet en methodologische keuzes van het vijfde peilingsonderzoek (Ritzema et al., 2019). Het advies is om hierop voort te bouwen in dit peilingsonderzoek.

Voor het toetsen van de taalvaardigheden luidt de algemene suggestie om adaptieve toetsen te gebruiken met toetstaken die oplopen in moeilijkheid. Leerlingen die meer kunnen, krijgen complexere taken.

Gespreksvaardigheid

- Creëer een veilige sfeer voor de leerlingen tijdens de toetsafname.
- Overweeg om leerlingen in (homogene) tweetallen een gesprek te laten voeren, met de toetsleider als observator.
- Geef alle leerlingen een korte 'opwarmtaak' of energizer om hen even te laten wennen aan het spreken van Engels, voordat ze de toetstaak uitvoeren.

Kijk- en luistervaardigheid

- Onderbouw hoe de toets wordt afgenomen: hoe vaak mogen de leerlingen luisteren? Klassikaal of individueel? Met of zonder pauzeren? Worden de vragen bij de luistertekst in het Nederlands of in het Engels gesteld?
- Gebruik bronnen waarin wordt gesproken in verschillende varianten van het Engels.

Leesvaardigheid

- Overweeg of je de vragen in het Nederlands of in het Engels stelt, afhankelijk van wat je toetst.

Grote variatie in aanbod Engels

De verschillen tussen scholen zijn groot wat betreft startmoment en omvang van het onderwijsaanbod. Een term (eibo, vervroegd eibo, vvto, tpo) zegt iets over de intentie van een school wat betreft Engels, maar komt niet altijd overeen met wat er daadwerkelijk in de onderwijspraktijk gebeurt (Jenniskens et al., 2022; Inspectie van het Onderwijs, 2019). Overweeg om scholen in de vragenlijst over het aanbod niet alleen te vragen naar het type onderwijs in Engels (eibo, vervroegd eibo, vvto, tpo), maar ook bijvoorbeeld startleeftijd, aantal jaren van het programma Engels, aantal uren en intensiteit van het programma Engels. Op basis daarvan kun je scholen indelen in verschillende categorieën. Naast aantal uren en startmoment of aantal jaren gaat het natuurlijk ook om de didactische kwaliteit of de kwaliteit van de les zelf. Breng dit ook in kaart. Voor een nadere uitwerking van deze aspecten verwijzen we naar de literatuurstudie die als aanvulling op onderhavige domeinbeschrijving dient (van Gijsen et al. (2023)). De aanbodpeiling van de nieuwe inhoud zou de vorm kunnen krijgen van bijvoorbeeld case-studies of rondetafelgesprekken.

Bronnen

10voordeleraar. *Lerarenopleiding Basisonderwijs. Kennisbases en profilering. Versie 20 januari 2022. Ingangsdatum Studiejaar 2018-2019.* Geraadpleegd van: kennisbasis-pabo.pdf (10voordeleraar.nl)

Bodde-Alderlieste, M., & Schokkenbroek, J. (2011). *Engels in het basisonderwijs: Kennisbasis vakdidactiek.* Groningen/Houten: Noordhoff.

Bos, L., & Baalen, E. van. (2017). Hoe vaardig zijn onze groep 8-leerlingen in Engels? Inzicht in de ERK-niveaus aan de hand van uitslagen van de IEP Eindtoets Engels. *Levende Talen Tijdschrift*, 18(2), 31–38.

Council of Europe (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume.* Strasbourg: Council of Europe Publishing. www.coe.int/lang-cefr

Decoo, W. (2020). *Vreemdetalenonderwijs. Van onderzoek naar praktijk.* Oud-Turnhout/'s-Hertogenbosch: Gompel & Svacina.

Fasoglio, D., Jong, K. de, Pennewaard, L., Trimbos, B., & Tuin, D. (2015). *Moderne vreemde talen: vakspecifieke trendanalyse 2015.* Enschede: SLO.

Fasoglio, D., Jong, K. de, Trimbos, B., Tuin, D., & Beeker, A. (2015). *Taalprofielen 2015: herziene versie van Taalprofielen 2004.* Enschede: SLO.

Fasoglio, D., Moonen, M., & Tammenga, M. (2022). *Verkenning voor de formalisatie van het Europees Referentiekader voor Talen in het Nederlandse onderwijs.* SLO.

Geurts, B., & Hemker, B. (2013) *Balans van het Engels aan het einde van basisschool 4: Uitkomst van de vierde peiling in 2012.* Arnhem: Cito.

Gijssen, L., Dekker, S., Attaie-van den Bergh, L., & Graaff, R. de (2023). *Literatuurstudie naar de kenmerken van effectief onderwijs Engels in het basisonderwijs.* Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren, Hogeschool Utrecht.

Goodier, T., & Szabo, T. (2018). *Collated representative samples of descriptors of language competences developed for young learners (aged 7-10 and 11-15 years)*

<https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/bank-of-supplementary-descriptors>

Goriot, C. (2019). *Early-English education works no miracles: Cognitive and linguistic development of mainstream, early-English, and bilingual primary-school children in the Netherlands*. Proefschrift, Radboud Universiteit, Nijmegen.

Graaff, R. de. (2015). Vroeg of laat Engels in het basisonderwijs; Wat levert het op? *Levende Talen Tijdschrift*, 16(2), 3–15.

Heesters, K., Feddema, M., Schoot, F. van der & Hemker B. (2008). *Balans van het Engels aan het einde van de basisschool 3. Uitkomsten van de derde peiling in 2006*. Arnhem: Cito (PPON-reeks nr. 37).

Inspectie van het Onderwijs (2019). *Peil.Engels. Einde basisonderwijs 2017-2018*. Geraadpleegd van:

<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/11/08/peil.engels-einde-basisonderwijs-2017-2018>

Jenniskens, T., Leest, B., Wolbers, M., Krikhaar, E., Lee, A. van der, Stuij, E., Graaff, R. de, Radić, A., & Vuuren, S. van (2022). *Evaluatie pilot Tweektalig Primair Onderwijs Eindmeting schooljaar 2021/2022*. KBA Nijmegen.

Kerndoelenboekje basisonderwijs. Geraadpleegd van:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2006/04/28/kerndoelenboekje>

Kerndoelen speciaal onderwijs. (2010). Ministerie van OCW., gedownload van:

<https://www.slo.nl/sectoren/so/kerndoelen/>

Messelink, A., Feuerstake, M., Wassens, E., & Derks, E. (2019).

Kwaliteitskeurmerken vvto Een onderzoek naar de bekendheid, wenselijkheid en hanteerbaarheid van kwaliteitskeurmerken van vroeg vreemdetalenonderwijs Engels (vvto-E). Nuffic. Gedownload via:

https://www.eerstekamer.nl/overig/20190522/rapport_nuffic_onderzoek/document

Nuffic (z.d.). *Standaard vroeg vreemdetalenonderwijs Engels. Een raamwerk voor de kwaliteit van het vroeg vreemdetalenonderwijs Engels*. Geraadpleegd

van: <https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/standaard-vroegvreemdetalenonderwijs-engels.pdf>

Ontwikkelteam Engels/MVT (2019). *Leergebied Engels/MVT. Voorstel voor de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders. Curriculum.nu*. Geraadpleegd van: <https://www.curriculum.nu/voorstellen/engels-MVT/>

Pulles, M., en Prenger, J. (2021). *Mondelinge taalvaardigheid in het basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs. Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek*. Amersfoort, SLO.

Ritzema, E.S., Hemker, B.T., Naayer, H.M., Lowie, W., Aken, van M., Corda, A.C., Rekers-Mombarg, L. T. M., (2019). *Peiling Engels einde Basisonderwijs 2018*. Technische rapportage. Groningen: GION Onderwijs/Onderzoek.

Rose, P. (2016). *Engels in het basisonderwijs. Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek*. Enschede: SLO.

Seidlhofer, B. (2011). *Understanding English as a lingua franca*. Oxford: Oxford University Press.

Thijs, A., & Akker, J. van den (2009). *Leerplan in ontwikkeling*. Enschede: SLO.

Thijs, A., Tuin, D., & Trimbos, B. (2011). *Engels in het basisonderwijs: verkenning van de stand van zaken*. Enschede: SLO.

Thijs, A., Trimbos, B., Tuin, D., Bodde, M., & De Graaff, R. (2011). *Engels in het basisonderwijs: Vakdossier*. Enschede: SLO.

Tuin, D., & Thijs, A. (2015). *Verkenning van competenties voor leerkrachten Engels in het basisonderwijs*. Enschede: SLO.

Westhoff, G. (2008). Een 'schijf van vijf' voor het vreemdetalenonderwijs. Enschede: NaBMVT.

Bijlage 1: Overzicht van methodes en toetsen bij het potentieel uitgevoerde curriculum voor Engels

Dit overzicht is een selectie van veelgebruikte les- en toetsmaterialen in Nederland die op dit moment in de handel zijn. Het overzicht is niet volledig.

Methodes uit Nederland, op alfabetische volgorde van uitgever

Uitgever	Titel
Anglia	Step to
Blink	Blink Engels (voorheen Groove me)
Holmwood's	Kids, Tweens
Malmberg	Join in
Noordhoff	Stepping Stones junior
Royal Jongbloed	My name is Tom, Tom's adventures
Thieme	Take it Easy

Internationale methodes op alfabetische volgorde van uitgever

Uitgever	Titel
Cambridge University Press	Cambridge primary English Playway to English Super safari
National Geographic Learning	Our world
Oxford University Press	Primary skills
Pearson	iPockets Rise and shine Big English

Niet-methodegebonden toetsen

Organisatie	Naam toets
Cito	Cito LVS Engels: toets leesvaardigheid (ERK-niveaus A1, A2 en B1) en woordenschat Engels voor leerlingen in groep 7 en 8
Anglia	First Step (pre-A1) Junior (pre-A1)

	Primary (pre-A1) Preliminary (A1) Elementary (A2)
Pearson	English Benchmark Young Learners Spreken, lezen, luisteren en schrijven, Global Scale of English of Learning Objectives for Young Learners (GSE) gekoppeld aan ERK-niveaus pre-A1 t/m B1+.
Cambridge	Starters (pre-A1) Movers (A1) Flyers (A2) Key for schools (A2)
ETS	TOEFL Primary Test De TOEFL-scores zijn gekoppeld aan het ERK (pre-A1, A1, A2, B1 en B2).

Bijlage 2: Overzicht experts veldraadpleging

Deze experts hebben deelgenomen aan de veldraadpleging op 28 juni 2023.

Naam	Organisatie
Karin van den Berg	Christelijk IKC De Sterrekijker, Dordrecht
Lyske van den Berg	Hogeschool Utrecht
Noortje Cras	Marnix Academie Utrecht
Suzanne Dekker	Hogeschool Utrecht
Joanne van Emmerik	Cito
Myrna Feuerstake	EarlyBird
Ellen Geboers	Inspectie van het Onderwijs
Linda Gijsen	Hogeschool Utrecht
Claire Goriot	Hogeschool KPZ Zwolle
Rick de Graaff	Hogeschool Utrecht
Marjan den Hertog	Uitgeverij Blink
Esther Jager	Marnix Academie Utrecht
Ton de Kraay	Hogeschool Rotterdam
Helen de Lange	Basisschool de Veldraker, Nieuwegein
Marleen van der Lubbe	Inspectie van het Onderwijs
Marloes Maas	Hogeschool Inholland
Kathleen Moore	Hogeschool Saxion, OPO Hof van Twente
Helen Morgan	Hogeschool Inholland
Froukje Polman	Salto, Eindhoven
Nienke Riezebos	Hogeschool Saxion
Ferdau Terpstra	Cedin
Nienke Jet de Vries	Inspectie van het Onderwijs
Kristin Webb	Hogeschool van Amsterdam
Yvette Westgeest	ThiemeMeulenhoff
Janice Wierenga	De Peetersschool, Amsterdam
Karin Winkel	Hogeschool Rotterdam

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)